

**Vilniaus universiteto teisės fakulteto
kriminalistikos ir baudžiamojo proceso katedra**

Jurgitos Kaktienės
IV kurso, baudžiamosios
justicijos studijų atšakos
studentės

Magistro darbas

ATSISAKYMAS PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ

Darbo vadovas: asist.G.Jasaitis

Recenzentas: doc.dr. G.Goda

Vilnius, 2007

TURINYS

Ižanga.....	1
1. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą samprata	4
2. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą procesinė tvarka.....	16
2.1. Sprendimo priėmimas bendra tvarka.....	16
2.2. Sprendimo priėmimas gavus patikslinimą.....	23
3. Sprendimo priėmimo procesinė forma	28
4. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą užsienio šalių valstybėse.....	33
5. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą praktika Šilutės rajono Policijos komisariate.....	39
Išvados.....	55 - 56
Literatūros sąrašas.....	57 - 59
Santrauka (lietuvių, anglų kalbomis).....	60 - 61

IŽANGA

Teisinės valstybės vienas iš prioritetinių uždavinių užtikrinti, kad joje gyvenantys asmenys nepatirtų nusikalstamo poveikio, siekti, kad būtų garantuojamos žmogaus teisės ir teisėtų interesų apsauga, kad būtų nubaudžiamas tik nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir išvengta nepagrįsto patraukimo baudžiamojon atsakomybėn atveju. Įgyvendinant demokratinės valstybės principus, ypač daug dėmesio skiriama ikiteisminiam tyrimui, pirmajai baudžiamojo proceso stadijai. Nuo ikiteisminio tyrimo pradėjimo spartos, visų leistinių tyrimo būdų bei priemonių panaudojimo, jo teisėtumo ir kokybiškumo, priklauso ir kitų proceso stadijų bei proceso paskirties įgyvendinimas.

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – BPK) numato, kad ikiteisminis tyrimas turi būti pradėdamas kiekvienu atveju, kai gaunama tikėtina informacija apie galimai padarytą nusikalstamą veiką ir nėra BPK 3 straipsnyje numatytų aplinkybių, kurioms esant ikiteisminis tyrimas, kaip ir visas baudžiamasis procesas, yra negalimas. Baudžiamojo proceso įstatymas remiasi idėja, kad ikiteisminis tyrimas turi būti pradėdamas esant bent minimaliam pagrindui manyti, kad buvo padaryta nusikalstama veika ir, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, jokių veiksmų atlikti negalima. Teisinėje valstybėje, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius, negali būti sudaromos kliūtys atlikti ikiteisminį tyrimą ar atskirus proceso veiksmus, jei tai reikalinga nustatyti asmenį, įtariamą padarius nusikalstamą veiką ar tokios veikos padarymo aplinkybes. Priešingu atveju būtų pažeista asmens teisė į apsaugą nuo pavojingų kėsinių ir teisė į tinkamą teisinį procesą.

Baudžiamasis persekiojimas, pradėtas nekaltos asmens atžvilgiu, padaro asmeniui tiek turtinę, tiek neturtinę žalą ir vėliau, nutraukus tyrimą, nepašalinami visi neteisėto baudžiamojo persekiojimo sukelti neigiami padariniai. Svarbu prieš pradėdant ikiteisminį tyrimą išsiaiškinti, ar ikiteisminis tyrimas gali būti pradėtas, ar nurodyti faktai apie nusikalstamą veiką pasitvirtina. Paaiškėjus, jog pateikti duomenys akivaizdžiai neteisingi arba yra aplinkybių, darančių baudžiamąjį procesą negalimu, pradėti ikiteisminį tyrimą turi būti atsisakoma. Siekiant užtikrinti asmens teises baudžiamojo proceso santykiuose, būtina tinkamai reglamentuoti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą.

Darbo objektas: atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas.

Darbo dalykas: Lietuvos Respublikos teisinės bazės, reglamentuojančios prielaidas ikiteisminiam tyrimui pradėti/nepradėti tyrimas, analizė, baudžiamojo proceso doktrinos apžvalga, praktinės teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijų veiklos, atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą, analizė.

Darbo tikslas: atlikti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą teisinio reglamentavimo ir praktinio taikymo analizę, supažindinti su šį baudžiamojo proceso institutą reglamentuojančių

teisės aktų nuostatomis, taip pat įvertinti, kaip atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą Lietuvos teisėsaugos institucijose bei pagal užsienio valstybių baudžiamąjį procesą.

Darbo uždaviniai:

- Nagrinėjant baudžiamojo proceso teisinę bazę bei žmogaus teises ir laisves reglamentuojančius teisės aktus, įvardinti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sampratą;
- atlikti atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentuojančių teisės aktų turinio analizę ir nustatyti, kokie subjektai priima tokio pobūdžio sprendimus, išnagrinėti teisės aktuose numatytose normose suteiktas teises ir nustatytas pareigas;
- pristatyti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą teisėtumo kontrolės užtikrinimą;
- išnagrinėti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą procesinę tvarką;
- atskirai išnagrinėti sprendimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimo tvarką, patikslinimo gavimo tvarką bei teisinius pagrindus, sprendimo priėmimo procesinei formai nustatytus reikalavimus;
- pristatyti užsienio valstybių baudžiamojo proceso praktiką, atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą;
- išanalizuoti Šilutės rajono policijos komisariato praktiką, priimant nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, teisėtumo laikymąsi;
- įvardyti esamas problemas bei numatyti galimas baudžiamojo proceso instituto – atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą – kryptis.

Darbo šaltiniai ir metodai: darbe remiamasi Lietuvos ir užsienio autorių baudžiamojo proceso mokslinių veikalų tezėmis, Lietuvos ir užsienio mokslininkų lyginamaisiais darbais, analizuojami įstatymai, Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro bei Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymai, reglamentuojantys nagrinėjamą temą. Taigi, baigiamajame darbe bus remiamasi tokiais metodais: lyginamuoju – juo bus siekiama išanalizuoti ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių baudžiamuosius įstatymus, numatytų darbo tikslų pasiekimui bei uždavinių išsprendimui; sisteminio metodo pagalba bus stengiamasi išsamiai bei tiksliai apibrėžti ikiteisminio tyrimo institutą; analizės metodas leis pateikti Šilutės rajono policijos komisariato praktiką, priimant nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą; baigiamasis darbas netektų teorinės prasmės, jeigu nebūtų taikomas teorinio modeliavimo metodas, todėl per šio metodo prizmę, bus stengiamasi pasiekti pagrindinį darbo tikslą.

Darbo aktualumas: pasirinktos temos aktualumą lemia tai, kad pastaruoju metu plačiai diskutuojama dėl ikiteisminio tyrimo tikslų ir asmens teisių užtikrinimo būdų. Įsigaliojus dabartinės redakcijos BPK, svarbu yra teisiškai įvertinti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą baudžiamojo proceso siekiamų uždavinių įgyvendinimo aspektu.

Darbo struktūra: darbas susideda iš įžangos, 5 skyrių, 2 skirsnių, išvadų, literatūros sąrašo bei santraukų lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmasis darbo skyrius skirtas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sampratos nustatymui ir analizei, analizuojama subjektų, priimančių sprendimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą sistema, nustatant teisės aktų jiems pavestas atlikti funkcijas bei atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą teisėtumo kontrolės užtikrinimo ir vykdymo tvarka.

Antras skyrius skiriamas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą procesinei tvarkai, sprendimo priėmimo reglamentacijai, informacijos patikslinimui. Antro skyriaus pirmame skirsnyje pateikiama sprendimo priėmimas bendra tvarka; to pačio skyriaus antrame skirsnyje analizuojamas sprendimo priėmimas gavus patikslinimą.

Trečias skyrius skiriamas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sprendimo priėmimo procesinės formos analizei ir registravimo tvarkai.

Ketvirtajame darbo skyriuje pristatomas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas užsienio valstybėse.

Penktajame darbo skyriuje, naudojantis empirine medžiaga, analizuojama Šilutės rajono policijos komisariato praktika atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą, vertinama šiuo metu vykdoma veikla, nustatant jos privalumus ir trūkumus, ieškoma praktinių problemų sprendimo būdų.

1. ATSISAKYMO PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ SAMPRATA

Dabartinis Lietuvoje galiojantis baudžiamojo proceso įstatymas numato penkias proceso stadijas – ikiteisminį tyrimą, bylų procesą pirmosios instancijos teisme, apeliacinį procesą, nuosprendžių ir nutarčių vykdymą, kasacinį procesą. Pirmoji baudžiamojo proceso stadija – ikiteisminis tyrimas – trunka nuo sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą iki bylos su kaltinamuoju aktu perdavimo teismui. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas reiškia ir baudžiamojo proceso pradėjimą. BPK 1 straipsnyje numatyta, kad „Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“¹.

Kiekviena nusikalstama veika pažeidžia ne tik nuo tos veikos nukentėjusio asmens teises, bet ir visos visuomenės bei valstybės interesus. Valstybė, gindama nukentėjusį asmenį nuo nusikalstamą veiką padariusių asmenų, siekia užtikrinti visos visuomenės saugumą ir valstybės valdžios autoritetą.

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 7 straipsnis numato, jog „visi asmenys įstatymui lygūs ir turi lygią teisę be jokio diskriminavimo į vienodą įstatymo apsaugą“². Tai reiškia, jog gavus pranešimą apie padarytą nusikalstamą veiką, atitinkami valstybės institucijų pareigūnai turi nedelsiant reaguoti, kad būtų apgintos nukentėjusiojo asmens teisės.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnis numato, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.³ Kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į teisėsaugos institucijas, kurios turi valstybės įgaliojimus veikti, jog pažeisti interesai būtų apginti. BPK 2 straipsnyje numatyta prokuroro ir ikiteisminio tyrimo įstaigų pareiga kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika⁴.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs⁵, kad įstatymu reguliuojant ikiteisminį tyrimą ir jį atliekant, turi būti laikomasi Konstitucijos normų ir principų. Ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas objektyviai, kvalifikuotai, nešališkai, išsamiai, jo metu turi būti surinkta tiek informacijos, kad jos pakaktų teisingai išspręsti baudžiamąją bylą teisme.

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.37-1341; 2002, Nr.46.

² Žmogaus teisės: Jungtinių tautų dokumentai. Vilnius. 2002. P.11.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius. 1996. P.13.

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr.37-1341; 2002, Nr.46.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. Byla Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05 //http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006-04-18).

Ikiteisminio tyrimo metu priimami sprendimai turi būti aiškūs, pagrįsti teisiniais argumentais. Šių sprendimų aiškumas, pagrindimas teisiniais argumentais yra svarbi asmens konstitucinių teisių ir laisvių, teisės į teisingą teisinį procesą, taip pat teisės į teisminę gynybą, garantija.

Bendrojo baudžiamojo proceso modelio konstitucinis įtvirtinimas savaime nepanaikina galimybės baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad tam tikrais atvejais (atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes) ikiteisminis tyrimas nebūtų atliekamas. Tačiau įstatymų leidėjas, įtvirtindamas tokį teisinį reguliavimą, kai nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas ikiteisminis tyrimas neatliekamas, neturi sudaryti teisinių prielaidų pasunkinti teisingumo vykdymo ar pažeisti asmenų, valstybės, visuomenės interesų tuo aspektu, kad būtų paneigta iš Konstitucijos kylanti asmens ir visos visuomenės teisė į saugumą nuo nusikalstamų kėsinių. Šiuo atveju, įstatymų leidėjui kyla pareiga numatyti kitas teises priemones, užtikrinančias galimybę surinkti visą teisingam teismo sprendimui priimti būtiną informaciją.

Siekiant išsamiau atskleisti atsakymo pradėti ikiteisminį tyrimą instituto sampratą, jo vietą baudžiamajame procese, tikslinga apibūdinti patį ikiteisminį tyrimą ir pagrindus jam pradėti.

BPK numato, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas esant dviem vadoms:

- 1) gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką;
- 2) jei prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas patys nustato nusikalstamos veikos požymius ir surašo tarnybinį pranešimą⁶.

Trumpai BPK nustatytą tyrimo organizavimo tvarką galima išdėstyti taip:

1) nustačius nusikalstamą veiką, pilietis, juridinio asmens atstovas arba pareigūnas praneša apie įvykį ikiteisminio tyrimo įstaigai;

2) ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas arba jo įgaliotas asmuo ant skundo, pareiškimo arba pranešimo užrašo rezoliuciją pradėti ikiteisminį tyrimą, nuroydamas konkretų Baudžiamojo kodekso straipsnį (toliau – BK). Ikiteisminį tyrimą gali pradėti ir prokuroras, pavesdamas atlikti tyrimą ikiteisminio tyrimo įstaigai, pats atlikdamas tyrimą arba pavesdamas atlikti atskirus ikiteisminio tyrimo veiksmus;

3) nuo rezoliucijos užrašymo momento ir įvykio užregistravimo ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, kuriam pavesta atlikti tyrimą, gali atlikti BPK numatytus veiksmus (kai kuriuos iš jų gali atlikti tik prokuroras arba ikiteisminio tyrimo teisėjas)⁷.

Subjektai, kurie sprendžia dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, atlieka ikiteisminio tyrimo veiksmus ir priima sprendimus dėl ikiteisminio tyrimo užbaigimo, išvardyti BPK 164 straipsnyje, t.y. ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokuroras ir ikiteisminio tyrimo teisėjas.

⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.37-1341; 2002, Nr.46.

⁷ Burda R. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas: dabartis ir perspektyvos // Jurisprudencija. 2003. T. 49 (41). P. 150.

Ikiteisminio tyrimo pareigūno sąvoka pateikta BPK 18 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad „ikiteisminio tyrimo pareigūnas yra ikiteisminio tyrimo įstaigoje dirbantis asmuo, kuris šios įstaigos ar jos padalinio vadovo pavedimu atlieka šio kodekso numatytus ikiteisminio tyrimo veiksmus: siekia nustatyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir tokios veikos aplinkybes”⁸.

Ikiteisminio tyrimo įstaigos nurodytos BPK 165 straipsnyje. Pagrindinė ikiteisminio tyrimo įstaiga yra policija.

Kaip atskiras baudžiamojo proceso subjektas, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas nėra išskiriamas. Procesiniu aspektu jis taip pat yra ikiteisminio tyrimo pareigūnas. Vis dėlto, šis pareigūnas turi platesnius procesinius įgaliojimus negu kiti ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai. Ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas – vienintelis ikiteisminio tyrimo pareigūnas, kuriam BPK tiesiogiai suteikia teisę pradėti ikiteisminį tyrimą (BPK 166 straipsnio 3 dalis)⁹. Galima teigti, jog šiuo atveju ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovui tiesiogiai suteikta teisė pradėti ikiteisminį tyrimą prilyginta prokuroro įgaliojimams pradėti ikiteisminį tyrimą. Ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas tampa „savotišku prokuroru“. Suteikti įgaliojimai įstaigos vadovui leidžia būti ne tik administraciniu ir organizaciniu, bet ir procesiniu vadovu. Ar pagrįsti tokie įstaigos vadovui suteikti įgaliojimai? Kaip ikiteisminio tyrimo subjekto, prokuroro pareiga organizuoti ir vadovauti ikiteisminiam tyrimui įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos Respublikos Prokuratūros įstatyme¹⁰, Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro patvirtintose rekomendacijose¹¹. Ikiteisminio tyrimo pradėjimą, atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą kontroliuoja prokurorai. Priimtus neteisėtus ikiteisminio tyrimo pareigūnų nutarimus prokurorai naikina.

Ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovo kompetencija suteikia jam teisę įgalioti spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo bet kurį ikiteisminio tyrimo įstaigos darbuotoją, kuriam suteikti ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno įgaliojimai. Vadovaujantis dabartiniu BPK, ikiteisminio tyrimo institucijos vadovo įgaliojimai ikiteisminiame tyrime apibrėžti trimis teisėmis: 1) teise pradėti ikiteisminį tyrimą (BPK 168 straipsnio 3 dalis), 2) teise tvirtinti atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą (BPK 168 straipsnio 2 dalis), 3) teise paskirti atlikti ikiteisminį tyrimą kai kuriems toje institucijoje dirbantiems pareigūnams. Už dviejų pirmųjų teisių netinkamą realizavimą gali būti taikomos tam tikros procesinės sankcijos, nukreiptos į atliktų veiksmų ar (ir) priimtų sprendimų panaikinimą, pavyzdžiui, ikiteisminį tyrimą kontroliuojantis prokuroras savo

⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.37-1341; 2002, Nr. 46.

⁹ Goda G., Kazlauskas M. Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005, P. 79.

¹⁰ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr.42-1919.

¹¹ Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu patvirtintos „Rekomendacijos dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant“ // Valstybės žinios. 2004, Nr.33-1094.

nutarimu panaikina ikiteisminio tyrimo vadovo patvirtintą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą¹².

Subjektai, sprendžiantys dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, turi prieš pradėdant ikiteisminį tyrimą išsiaiškinti, ar yra ikiteisminio tyrimo procesinės prielaidos – veiksmai, lemiantys ikiteisminio tyrimo pradėjimą. Yra dvi ikiteisminio tyrimo pradėjimo prielaidos:

- 1) tikėtinos informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką buvimas;
- 2) aplinkybių, dėl kurių procesas yra negalimas, nebuvimas¹³.

Gavus informaciją apie galimai padarytą nusikalstamą veiką ir nesant aplinkybių, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas (šios aplinkybės išvardytos BPK 3 straipsnyje), kiekvienu atveju turi būti pradėdamas ikiteisminis tyrimas. Tai turėtų būti suvokiama šiek tiek kitaip nei baudžiamosios bylos iškėlimas pagal anksčiau, iki 2003 m. Lietuvoje galiojusį BPK¹⁴. Ikiteisminis tyrimas turi būti pradėdamas ir tuomet, kai iš gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo negalima patikimai spręsti, ar nusikalstama veika iš tikrųjų buvo padaryta. Tokiais atvejais ikiteisminis tyrimas pirmiausia atliekamas norint nustatyti, ar yra nusikalstamos veikos požymių. Ikiteisminio tyrimo metu atliekami veiksmai, kai neabejojama, kad nusikalstama veika buvo padaryta, ir tuo atveju, kai dar tik bandoma nustatyti nusikalstamos veikos požymius, turi būti skirtingi. Pirmuoju atveju negali būti taikomos žmogaus teises varžančios procesinės prievartos priemonės.

Nesant ikiteisminio tyrimo pradėjimo procesinių prielaidų, pradėti ikiteisminį tyrimą atsisakoma. Taigi, gavus skundą, pranešimą ar pareiškimą apie padarytą nusikalstamą veiką, yra galimi du sprendimų variantai: pradėti ikiteisminį tyrimą arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

BPK XIII skyriaus, reglamentuojančio ikiteisminio tyrimo bendrąsias nuostatas, 168 straipsnyje reglamentuojamas atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą. Įstatyme nustatyta, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir jų patikslinimą, gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi. Akivaizdžiai neteisingi faktai yra šie:

- 1) iš gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo turinio yra aiškiai suprantama, kad jokios nusikalstamos veikos nebuvo. Laikoma, kad aiškiai suprantama, kad jokios nusikalstamos veikos nebuvo, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodomi faktai, kurių patikimumui nustatyti tyrimas nereikalingas dėl akivaizdaus tų faktų netikrumo. Skundams, pareiškimams ar

¹² Ponomariovas A. Ikiteisminio tyrimo procesinės kontrolės teoriniai diskusiniai aspektai// Jurisprudencija. 2004. T.59 (51) P. 29.

¹³ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005. P. 290.

¹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-148, su pakeitimais ir papildymais iki 2003 m. gegužės 1 d.

pranešimams, dėl kurių atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, nesant nusikaltimo įvykio, paprastai būdinga tai, kad pareiškėjas arba sąžiningai klysta, arba nekritiškai įvertina tam tikrą faktą, kaip neteisėtos veikos rezultatą. Tai iliustruotų pavyzdys – pilietė A. V. pateikia policijos pareigūnams pareiškimą, jog darbo metu iš kabinete esančio stalo stalčiaus pavogti jai priklausantys pinigai. Pareigūnui nuvykus į įvykio vietą, paaiškėja, kad pilietė A. V. pinigus atrado savo rankinėje, į kurią pati juos padėjo, tačiau pamiršo. Tokiu atveju ikiteisminį tyrimą pradėti atsisakoma, nesant nusikaltimo įvykio.

2) iš gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo turinio yra aiškiai matyti, kad skunde, pareiškime ar pranešime kalbama apie įvykį ar veiką, už kurią nenumatyta baudžiamoji atsakomybė. Tai iliustruotų pavyzdys – policijos komisariate gautas telefoninis pranešimas iš ligoninės priėmimo skyriaus apie sužalotą asmenį. Pareigūnui nuvykus į priėmimą, buvo apklaustas pilietis T. B., kuris paaiškino, kad ranką pats persipjovė peiliu, niekieno neverčiamas, norėdamas nusižudyti. Pilietis T. B. buvo ne kartą gydytas psichiatrijos ligoninėje, yra anksčiau mėginęs nusižudyti. Asmeniui, susižalojusiam save, nėra numatyta baudžiamoji atsakomybė, todėl dėl piliečio T. B. sužalojimo pradėti ikiteisminį tyrimą atsisakyta, kadangi nepadaryta nusikalstama veika, už kurią numatyta baudžiamoji atsakomybė.

3) iš gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo matyti, kad įvykis atsitiko be niekieno kaltės (žala atsirado dėl stichinės nelaimės, t.y. audros, vėjo ir panašiai, o ne dėl nusikalstamos veikos). Tai galima iliustruoti pavyzdžiu – pilietė V. K. pateikė policijos pareigūnams pareiškimą, kad jos sodo kaimynas nupjovė medį, kuris griūdamas sulaužė jai priklausančios palėpės stogą. Įvykio vietoje paaiškėjo, kad medį nuvertė dėl audros kilęs vėjas, todėl dėl pilietės V. K. pareiškimo pradėti ikiteisminį tyrimą atsisakyta.

Teisinėje literatūroje išskiriama dar viena grupė atvejų, kai laikoma, jog pateikti duomenys yra akivaizdžiai neteisingi. Tai atvejai, kai neatlikus jokių tyrimo veiksmų, gali būti konstatuota, kad yra BPK 3 straipsnyje numatytos, aplinkybės darančios baudžiamąjį procesą negalimu. BPK 3 straipsnyje išvardytų aplinkybių negalima vadinti „akivaizdžiai neteisingomis“. Šios aplinkybės nėra neteisingos, ar pateikiančios neteisingus faktus, tiesiog, esant šioms aplinkybėms, baudžiamasis procesas apskritai negalimas. Įstatymas čia išvardija visas aplinkybes, dėl kurių ikiteisminis tyrimas yra negalimas, todėl kitokios įstatyme nenumatytos aplinkybės negali būti pagrindas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tai atvejai, kai padaryta nusikalstama veika, tačiau iš pareiškimo akivaizdžiai matyti, kad baudžiamajon atsakomybėn asmuo negali būti traukiamas, nes nusikalstamą veiką padarė dar nebūdamas tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus (BPK 3 straipsnio 1 dalies 3 punktas) arba padaryta nusikalstama veika, tačiau padaryta žala nesiekia 1 MGL ar kai iš skundo matyti, kad padaryta veika neturi nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių (BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktas) ir pan. Tokiais atvejais pradėti ikiteisminį tyrimą turi būti atsisakoma.

BPK 168 straipsnyje nėra nurodyta, kokie atvejai laikytini „akivaizdžiai neteisingais“. Duomenų vertinimas yra jie „akivaizdžiai neteisingi“, ar nėra, priklauso nuo ikiteisminio pareigūno sugebėjimo teisiškai vertinti nusikalstamos veikos faktus apie nusikalstamą veiką. Informacijos apie „akivaizdžiai neteisingus“ faktus trūkumas praktikoje apsunkina ikiteisminio tyrimo pareigūnų darbą. Kai kuriais atvejais pareigūnams neaišku, ar pateikti duomenys gali būti laikytini akivaizdžiai neteisingais. BPK nėra galimybės išvardyti visus atvejus, kada faktai apie nusikalstamą veiką turi būti laikytini „akivaizdžiai neteisingais“, nes tokių įvykių gali būti daug ir įvairių. Siūlytina BPK išvardyti pagrindinius atvejus, kada faktai apie nusikalstamą veiką laikytini akivaizdžiai neteisingais. Tai galėtų būti aukščiau aptarti, teisinėje literatūroje įvardyti trys atvejai „akivaizdžiai neteisingų“ faktų. Tai galėtų būti kriterijai, kurie padėtų vertinant, ar duomenys yra akivaizdžiai neteisingi.

BPK 166 straipsnyje, reglamentuojančiame ikiteisminio tyrimo pradžią, nurodoma, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką arba jei prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas patys nustato nusikalstamos veikos požymius ir surašo tarnybinį pranešimą. Tuo tarpu 168 straipsnyje, apibrėžiančiame atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą, nurodyta, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir patikslinimą, gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, tik tuo atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką akivaizdžiai neteisingi. Įstatyme nėra aiškiai atskirta, kada ikiteisminis tyrimas pradedamas, o kada atsisakoma jį pradėti. Būtina BPK aiškiai atriboti ikiteisminio tyrimo pradėjimą nuo atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą. Siūlytina atriboti šitaip:

Ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus informaciją apie galimai padarytą nusikalstamą veiką ir nesant aplinkybių, dėl kurių procesas yra negalimas.

Atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, kai pateikti faktai akivaizdžiai neteisingi arba esant aplinkybėms, dėl kurių procesas yra negalimas.

Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijose nurodyta, kad ikiteisminio tyrimo įstaigose darbas turėtų būti organizuojamas taip, kad kiekvienas gautas skundas, pareiškimas ar pranešimas apie nusikalstamą veiką, dėl kurios tyrimo būtina imtis neatidėliotųjų tyrimo veiksmų, nedelsiant patektų pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, įgaliotą pradėti ikiteisminį tyrimą, organizuotų neatidėliotųjų tyrimo veiksmų atlikimą. Visi kiti ikiteisminio tyrimo įstaigoje gauti skundai, pareiškimai ar pranešimai apie nusikalstamą veiką privalo gavimo dieną patekti pas ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovą ar įgaliotą asmenį. Ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliotas asmuo, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, tą pačią dieną privalo nuspręsti, ar pradėti ikiteisminį tyrimą, ar ne. Spręsdamas, ar pradėti ikiteisminį tyrimą, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliotas asmuo privalo įvertinti, ar skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką nėra akivaizdžiai neteisingi.

Jeigu skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai gali būti vertinami kaip akivaizdžiai neteisingi, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliotas asmuo, esant būtinumui, gali paprašyti pareiškėjo tuoj pat raštu patikslinti nurodytus faktus apie padarytą nusikalstamą veiką. Jeigu ir po patikslinimo lieka akivaizdu, kad skunde, pareiškime ar pranešime apie padarytą nusikalstamą veiką nurodyti faktai yra akivaizdžiai neteisingi, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliotas asmuo ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo sutikimu gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą (BPK 168 straipsnis), surašyti motyvuotą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kurio nuorašą per 24 valandas privalo išsiųsti prokurorui¹⁵. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tik jei su šiuo sprendimu sutinka ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar jo įgaliotas asmuo.

Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro patvirtintose rekomendacijose įtvirtinta prokuroro pareiga užtikrinti tinkamą neatidėliotinų tyrimo veiksmų atlikimą, jei skundas, pareiškimas ar pranešimas paduodamas tiesiogiai prokurorui.

Ikiteisminis tyrimas nepradedamas net ir esant akivaizdiems nusikalstamos veikos požymiams ir nesant BPK 3 straipsnyje numatytų kliūčių. Šios išimtys susijusios su atskiromis bylų kategorijomis: 1) privataus, 2) privačiai viešo kaltinimo bylomis. Pradėti ikiteisminį tyrimą turi būti atsisakoma, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodoma veika, dėl kurios byla gali būti nagrinėjama privataus kaltinimo tvarka ir nėra pagrindo manyti, kad veika turi visuomeninės reikšmės. Privataus kaltinimo tvarka baudžiamojon atsakomybėn traukiama už BPK 407 straipsnyje išvardytas nusikalstamas veikas. Ikiteisminis tyrimas dėl tokių nusikalstamų veikų iš viso yra neatliekamas. Tais atvejais, kai veika, patenkanti į BPK 407 straipsnyje nustatytą sąrašą, turi visuomeninės reikšmės, prokuroras, nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis yra pateikęs skundą, gali pradėti ikiteisminį tyrimą.

Ikiteisminio tyrimo inicijavimas dėl privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamos veikos turėtų priklausyti nukentėjusiajam ar jo atstovui. Pastarieji, manydami, kad veika turi visuomeninės reikšmės, turėtų kreiptis į prokurorą, nurodydami jam aplinkybes, pagal kurias būtų galima spręsti, kad veika yra tokio pobūdžio. Prokuroras neprivalo gavęs tokį skundą pradėti ikiteisminį tyrimą. Nesutikdamas, kad veika turi visuomeninės reikšmės, prokuroras praneša nukentėjusiajam ar jo atstovui, jog ikiteisminis tyrimas nebus atliekamas ir pasiūlo kreiptis į teismą dėl bylos nagrinėjimo privataus kaltinimo tvarka.

BK V skyriuje numatytos baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, kurioms egzistuojant ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas. Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės yra: būtinoji gintis (BK 28 straipsnis), asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymas (BK 29 straipsnis), profesinių pareigų vykdymas (BK 30 straipsnis), būtinasis

¹⁵ Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymu patvirtintos „Rekomendacijos dėl naujojo baudžiamojo proceso kodekso 169 ir 171 straipsnių taikymo“// Valstybės žinios. 2003, Nr.39-1805.

reikalingumas (BK 31 straipsnis), teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas (BK 32 straipsnis), įsakymo vykdymas (BK 33 straipsnis), pateisinama profesinė ar ūkinė rizika (BK 34 straipsnis) ir mokslinis eksperimentas (BK 35 straipsnis).

BPK įstatymas nustato pagrindus, kada ikiteisminis tyrimas negali būti atliekamas ir turi būti atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą. Jei išanalizavus skunde, pareiškimė ar pranešime, o prireikus ir patikslinime, pateiktą informaciją yra tikėtina, kad nusikalstama veika buvo padaryta, atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą negalima. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas niekieno teisiu nesuvaržo, nesukelia jokių kitų neigiamų padarinių, todėl ikiteisminis tyrimas turi būti atliekamas net ir tuo atveju, kai yra pakankamai tikėtina, jog procesas, atlikus vos keletą tyrimo veiksmų, turės būti nutrauktas. Didesnių neigiamų padarinių sukelia ne ikiteisminio tyrimo pradėjimas ir jo nutraukimas, o nepagrįstas ikiteisminio tyrimo nepradėjimas, nes tokiu atveju neįvykdoma BPK 2 straipsnyje įtvirtinta pareiga atskleisti nusikalstamas veikas ir baudžiamasis procesas neatlieka savo paskirties.

Analizuojant atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą, tikslinga trumpai apžvelgti iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojusiam BPK numatytą baudžiamosios bylos iškėlimo stadiją. 1999 m. pristatytame BPK projekte, šios stadijos buvo atsisakyta ir kaip procesinio veiksmo, ir kaip stadijos. Projekto autorių nuomone, tokia stadija nereikalinga todėl, kad dažnai nuo pat pirmo signalo apie padarytą nusikalstamą veiką gavimo, yra būtina atlikti pilnaverčius baudžiamosios bylos tyrimo veiksmus, siekiant rasti ir užfiksuoti įrodymus teismiam nagrinėjimui.¹⁶ 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiam baudžiamojo proceso įstatyme, kaip ir kodekso projekte, pirmoji proceso stadija yra ikiteisminio tyrimo stadija. Teisinėje literatūroje akcentuojama, kad ikiteisminis tyrimas nėra pirmoji baudžiamojo proceso stadija. Ž. Mišeikio nuomone¹⁷, BPK įtvirtintas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas parodo, kad baudžiamasis procesas nutrūksta pirminiame jo etape, taip ir nepasiekęs ikiteisminio tyrimo stadijos ir teigia, kad pirmoji ikiteisminio tyrimo stadija yra ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadija, kuri turi visus savarankiškai baudžiamojo proceso stadijai būdingus bruožus. Reiktų sutikti su minėto autoriaus nuomone, kad BPK nenustato, kokioje proceso stadijoje yra atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas, neaišku, kaip reikia įvardinti tą baudžiamojo proceso etapą, trunkantį nuo skundo, pranešimo ar pareiškimo gavimo iki ikiteisminio tyrimo pradėjimo, kokiame etape yra priimamas BPK 166 straipsnio 3 dalyje numatytas sprendimas ir užrašoma rezoliucija. Kaip minėta, iki naujos redakcijos BPK įsigaliojimo, BPK įstatymas numatė baudžiamosios bylos iškėlimo stadiją. Iškelti baudžiamąją bylą buvo galima tik nustačius padaryto nusikaltimo požymius. Teismas, prokuroras, tardytojas ar kvotos organas privalėjo savo kompetencijos ribose iškelti baudžiamąją bylą

¹⁶ Kazlauskas M., Goda G. Naujo baudžiamojo proceso kodekso projektas: kūrimo prielaidos, struktūra, naujovės // Teisės problemos. 1999, Nr.3. P.11.

¹⁷ Mišeikis Ž. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija // Jurisprudencija. 2005. T. 67 (59), P. 51.

kiekvienam atveju iškilus aikštėn nusikaltimo požymiams. Baudžiamosios bylos iškėlimo instituto svarbą taikliai apibūdino M. Kazlauskas. Jis teigia, kad atidus reagavimas į piliečių pareiškimus bei valstybinių ar visuomeninių organizacijų pranešimus apie padarytus ir rengiamus nusikaltimus ir teisingas išsprendimas klausimo, ar kelti baudžiamąją bylą, ar jos nekelti, yra reikšminga valstybės bei piliečių interesų apsaugos garantija, taip pat svarbi sėkmingos kovos su nusikalstamumu prielaida. Neteisingas sprendimas gali sukelti ir gana rimtų pasekmių. Neteisėtai iškėlus baudžiamąją bylą, ne tik veltui eikvojamas parengtinio tyrimo organų darbuotojų laikas ir pastangos, bet, svarbiausia, nepagrįstai suvaržomos bei pažeidžiamos į baudžiamojo proceso sferą patekusių asmenų teisės. Neteisingas atsisakymas iškelti baudžiamąją bylą irgi palieka ne mažiau sunkių (o galbūt net sunkesnių) teisinių ir psichologinių pasekmių. Pirma, tokiu sprendimu labai pažeidžiami nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų piliečių bei organizacijų interesai. Antra, nusikaltėliai lieka neišaiškinti ir nepatraukti baudžiamojon atsakomybėn ir todėl jie turi galimybę toliau tęsti savo nusikalstamą veiklą. Trečia, griaunamas nusikaltimų prevencijos pagrindas. Juk žinoma, kad greitas nusikaltimų išaiškinimas turi didelę reikšmę sėkmingai nusikalstamumo prevencijai. Neteisingai atsisakius iškelti baudžiamąją bylą, jau pačioje baudžiamojo proceso pradžioje užkertamas kelias nusikaltimui išaiškinti. Ketvirta, neteisingi sprendimai atsisakyti iškelti bylas žemina įstatymų ir pačių teisėtvarkos organų autoritetą, sukelia neigiamą visuomenės požiūrį į teisingumą¹⁸.

Baudžiamosios bylos iškėlimo stadijoje buvo numatytas 3 arba 10 dienų terminas, per kurį turėjo būti surenkama medžiaga apie nusikalstamą veiką ir nuspręsta, ar kelti baudžiamąją bylą, ar atsisakyti ją iškelti. 1961 m. įsigaliojusio BPK 131 straipsnyje buvo numatyta, kad nesant pagrindo iškelti baudžiamąją bylą bei nesant aplinkybių, kurios daro bylą negalimą, prokuroras, tardytojas, kvotos organas, teisėjas ar teismas privalėjo atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą. Aplinkybės, kurioms esant baudžiamoji byla negalima, buvo numatytos BPK 5 straipsnyje.

Matyti, kad pagal senos redakcijos BPK 131 straipsnį atsisakyti iškelti bylą buvo galima dviem atvejais:

- 1) nesant pagrindo iškelti baudžiamąją bylą;
- 2) nesant aplinkybių, kurios daro bylą negalimą.

Pagal galiojančio BPK 168 straipsnį, atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą galima tik tuo atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi.

Iš pateiktų straipsnių analizės matyti, kad dabartinis BPK numato tik vieną galimybę atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kai pateikti duomenys „akivaizdžiai neteisingi“. Darytina išvada, kad, esant BPK 3 straipsnyje numatytoms aplinkybėms, ikiteisminis tyrimas turi būti

¹⁸ Kazlauskas M. Atsisakymas iškelti baudžiamąją bylą // Socialistinė teisė. 1980, Nr. 2. P. 7.

pradėtas, kadangi 168 straipsnis nenumato galimybės atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, esant aplinkybėms, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas.

BPK 3 straipsnio pavadinimas yra „Aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas“. Iš straipsnio pavadinimo aišku, kad esant šioms aplinkybėms baudžiamasis procesas apskritai negalimas. Šį teiginį patvirtina minimo straipsnio pirmoji dalis, kurioje nurodyta, kad „Baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas“¹⁹ ir išvardijamos aplinkybės, darančios, baudžiamąjį procesą negalimu. Tais atvejais, kai negalima remtis BPK 168 straipsniu atsisakyti pradėti ikiteisminio tyrimą, jis pradedamas neatsižvelgiant į informacijos stoką ar kitas aplinkybes. Toks reglamentavimas neužtikrina galimybės atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą visais atvejais, kai iš medžiagos matyti, jog ikiteisminis tyrimas negali būti atliekamas. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą būtų galima patobulinti BPK 168 straipsnį papildydant teiginiu – „yra aiškios Baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės“. Tokiu atveju, esant aplinkybėms, numatytoms BPK 3 straipsnio 1 dalyje, nereiktų pradėti ikiteisminio tyrimo, kuris vėliau turėtų būti nutrauktas. Įsigaliojus naujos redakcijos BPK, 2003 m. gegužės – gruodžio mėn. nutraukti 24 509 tyrimai, t.y. apie 30 procentų²⁰. Taip būtų išvengta neigiamų padarinių asmeniui dėl įtraukimo į baudžiamąjį procesą, nes asmeniui procesas yra bausmė²¹ ir užtikrinti proceso ekonomijos ir oficialumo principus.

Siekiant išsamiau atkleisti atsisakymo pradėti ikiteisminio tyrimo instituto sampratą, tikslinga trumpai apžvelgti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą apskundimo tvarką. Viena iš proceso dalyvių procesinių garantijų yra teisė skusti neteisėtus ir nepagrįstus baudžiamojo proceso subjektų veiksmus. BPK 168 straipsnio 3 dalis nurodo, kad, surašius nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, jo nuorašas siunčiamas skundą, pareiškimą ar pranešimą padavusiam asmeniui (tiek fiziniam, tiek juridiniam) ir prokurorui. Pareiškėjas gali apskusti tiek patį atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą, tiek ir motyvus, dėl kurių tai padaryta. Skundas dėl ikiteisminio pareigūno priimto nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali būti paduotas prokurorui dviem būdais – tiesiogiai ir per ikiteisminio tyrimo pareigūną, dėl kurio nutarimo skundžiamasi. Skundą pateikus ikiteisminio tyrimo pareigūnui, pastarasis per BPK 62 straipsnio 3 dalyje numatytą vienos dienos terminą privalo perduoti skundą prokurorui. Kartu su skundu ikiteisminio tyrimo pareigūnas perduoda paaiškinimus dėl skundo. Juose turi būti pasisakyta dėl kiekvieno skunde nurodyto argumento, taip pat trumpai pakomentuota situacija (sprendimo priėmimo aplinkybės), dėl kurios paduotas skundas. Skundą padavus tiesiogiai prokurorui, šis, vadovaudamasis BPK 64 straipsnio 3 dalimi, pareikalauja, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas pateiktų paaiškinimus dėl

¹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.37-1341; 2002, Nr.46.

²⁰ Ancelis P., Grigolavičienė G. Ikiteisminis tyrimas po naujos redakcijos teisinės sistemos reformos metmenų patvirtinimo // Jurisprudencija. Vilnius. 2004. T.63 (55). P.55.

²¹ Ažubalytė R. Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nuteisimo galimybė ir viešasis interesas // Jurisprudencija. 2003. T. 38 (30). P.22.

skundo. Skundo dėl nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą padavamas nesustabdo priimto nutarimo vykdymo.

Prokurorui priėmus nutarimą atmesti skundą, tokį nutarimą galima apskųsti ikiteisminio tyrimo teisėjui. Vadovaujantis BPK 63 straipsnio nuostatomis, prokuroro nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali būti apskųstas skundą paduodant tiesiogiai ikiteisminio tyrimo teisėjui, prieš tai nepateikus skundo aukštesniajam prokurorui. Prokuroras, gavęs pareigūno rašytą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, patikrina, ar pradėti ikiteisminį tyrimą yra atsisakyta pagrįstai. Nustatęs, jog priimtas nutarimas yra nepagrįstas, prokuroras panaikina ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir pradeda ikiteisminį tyrimą. Prokuroras gali panaikinti neteisėtą ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą anksčiau negu dėl tokio nutarimo asmuo paduoda skundą.

BPK 168 straipsnio 4 dalyje numatyta ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą apskundimo galimybė prokurorui, o prokuroro nutarimo – ikiteisminio tyrimo teisėjui. Skundai turi būti paduodami ir nagrinėjami bendra skundų dėl ikiteisminio tyrimo pareigūno ir prokuroro proceso veiksmų apskundimo tvarka, nustatyta BPK 62 – 65 straipsniuose. Nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą apskundimo tvarką nustato BPK 168 straipsnio 4 dalis, todėl šiuo atveju BPK 63 straipsnio 4 dalies nuostatos netaikomos²².

Ikiteisminio tyrimo teisėjas veiksmų neatlieka ir į procesą yra įtraukiamas prokuroro arba pagal proceso dalyvio skundą²³. Skundas gali būti paduotas ikiteisminio tyrimo teisėjui tiesiogiai. Tarp šių atvejų yra ir skundas dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą, kai prokuroras nepanaikina skundžiamo ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, galima apskųsti tiesiogiai ikiteisminio tyrimo teisėjui. Prokuroro nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali būti iš karto skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui. Ikiteisminio tyrimo teisėjas nagrinėja skundą BPK 64 straipsnyje nustatyta tvarka ir galutinai nusprendžia dėl jo priimdamas nutartį. Vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. konsultacija, ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas²⁴.

BPK tiesiogiai nenumato, kad galima skųsti prokuroro nutarimą, jei skundas yra patenkinamas, tačiau, pagal įstatymo penktojo skirsnio konstrukciją, toks apskundimas galimas.

Teisinėje literatūroje akcentuojama, kad BPK 64 straipsnyje nustatyta galimybė skųsti tik ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro veiksmus ir nutarimus, t.y. BPK įstatymas asmenims nesuteikia teisės skųsti ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo ar jo įgalioto asmens (jei jis nėra ikiteisminio tyrimo pareigūnas). BPK nėra įtvirtintos proceso dalyvių galimybės skųsti laivo,

²² Poįstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių ikiteisminį tyrimą, sąvadas. Vilnius, 2005, Nr. 3. P.26.

²³ Kukaitis V. Ikiteisminio tyrimo teisėjo procesinė padėtis užsienio ir Lietuvos baudžiamajame procese// Teisė. Vilnius, 2006. P.38.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 26 d. konsultacija B3-313 „Dėl BPK 63, 168, 214, 217 straipsnių taikymo” // Teismų praktika. 2004, Nr. 21. P.291.

išvykusio į tolimojo plaukiojimo reisą, kapitono bei Kalėjimo departamento pareigūnų, areštinių, kardomojo kalinimo ir pataisos įstaigų direktorių, arba jų įgaliotų asmenų, procesinių veiksmų²⁵.

Įstatymas numato galimybę skusti tik „procesinius veiksmus ir nutarimus“, t.y. nenumato galimybės skusti rezoliucijos ar reikalavimo pateikti patikslinimą. BPK 64 straipsnyje nustatyta, kad „skundai gali būti paduodami, kol vyksta ikiteisminis tyrimas“, išskyrus šiame kodekse numatytas išimtis. Taigi, BPK nenustato galimybės baudžiamojo proceso dalyviams skusti baudžiamojo proceso subjektų veiksmų ir sprendimų, kol nėra pradėtas ikiteisminis tyrimas. Tais atvejais, jei ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar jo įgaliotas asmuo, taip pat prokuroras, vilkintų rezoliucijos surašymą, pareiškimą, pranešimą ar skundą apie nusikalstamą veiką pateikęs asmuo formaliai neturi teisės skusti šio baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimo²⁶.

Vadovaujantis BPK 64 straipsnio reikalavimais, skundo nagrinėjimo rezultatai yra nurodomi nutarime ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje, kurie turi motyvuoti. Jei skundas patenkinamas, nutarime ar nutartyje turi būti aiškiai nurodyta, koks pažeidimas buvo padarytas ir kaip turi būti šalinamos to pažeidimo pasekmės.

BPK nuostatos neįpareigoja įteikti skundą padavusiam asmeniui nutarimo ar nutarties nuorašą – komentuojamame straipsnyje numatyta, kad padavusiam skundą asmeniui tik turi būti pranešta apie priimtą dėl skundo sprendimą. Manau, kad tais atvejais, kai skundą padavęs asmuo prašo, nutarimo ar nutarties nuorašas turėtų būti įteiktas.

²⁵ Beržinskas A. Apskundimas ikiteisminio tyrimo metu // Teisinės minties šventė. Vilnius: LTU, 2005.P.106.

²⁶ Mišeikis Ž. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija // Jurisprudencija. 2005. T. 67(59). P.52.

2. ATSISAKYMO PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ PROCESINĖ TVARKA

2.1 SPRENDIMO PRIĖMIMAS BENDRA TVARKA

BPK 168 straipsnio konstrukcija leidžia skirti dvi sprendimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tvarkas: 1) bendrąją – kai iš skunde, pareiškime ar pranešime nurodytų duomenų matyti, kad faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi; 2) Gavus patikslinimą – kai paaiškėja, kad skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi tik gavus patikslinimą.

Sprendimo priėmimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą bendra tvarka galimas tik tuo atveju, kai iš gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo turinio yra aiškiai matoma, kad jokia nusikalstama veika nebuvo padaryta. Čia galimos įvairios situacijos, pavyzdžiui, skunde, pareiškime ar pranešime nusikalstama veika vadinami veiksmai ar neveikimas, už kuriuos nenumatyta baudžiamoji atsakomybė, arba, neatlikus jokių tyrimo veiksmų, gali būti konstatuota, kad egzistuoja BPK 3 straipsnyje numatyta aplinkybė, dėl kurios baudžiamasis procesas negalimas, arba nurodoma informacija, kuri akivaizdžiai neatitinka tikrovės²⁷. Jei, išanalizavus skunde, pareiškime ar pranešime pateiktą informaciją, tikėtina, kad nusikalstama veika buvo padaryta, atsisakyti pradėti ikiteisminio tyrimo negalima.

Turi būti atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, jei yra BPK 3 straipsnyje įvardintos aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, o pradėtas turi būti nutrauktas. Šios aplinkybės yra:

- 1) jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;
- 1) jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai;
- 2) jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, pagal tarptautinės teisės normas turintis imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos arba nėra kompetentingos institucijos leidimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymus būtinas;
- 3) asmeniui, kuris nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus;
- 4) jeigu nukentėjęsysis susitaikė su asmeniu, kaltinamu BPK 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos padarymu;
- 5) jeigu nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo pradėti procesą tais atvejais, kai procesas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą;
- 6) mirusiajam, išskyrus tuos atvejus, kai byla reikalinga mirusiajam reabilituoti arba kitų asmenų bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių;

²⁷ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. ir kiti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius: teisinės informacijos centras, 2003. T.1. P.426.

7) asmeniui, kuriam įsiteisėjo teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo arba teismo nutartis ar prokuroro nutarimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu;

8) jeigu egzistuoja Lietuvos Respublikos BK V skyriuje numatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė.

Baudžiamasis procesas turi prasmę tik tada, kai jį inicijuojant ir tęsiant yra manoma, kad bus išsiaiškinta nusikalstama veika ir ją padariusiam asmeniui bus pritaikyta baudžiamajame įstatyme numatyta sankcija. Tam tikrais atvejais aišku, kad tokiu rezultatu baudžiamasis procesas negali būti užbaigtas, tada jis negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas. Aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, yra tam tikros procesinės kliūtys, trukdančios siekti procesinių tikslų. Proceso pradėjimas ir bylos nagrinėjimas iš anksto žinant, kad išnagrinėjus bylą nebus galima priimti apkaltinamojo nuosprendžio, reikštų nereikalingą lėšų ir proceso dalyvių laiko švaistymą. Tam tikrais atvejais galėtų būti vertinamas kaip neleistinas žmogaus teisų suvaržymas. Baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, jei nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimą požymių. Tokios veikos nebuvimas reiškia, kad: 1) arba visai nebuvo jokio įvykio, apie kurį buvo pateikta informacija kaip apie nusikalstamą veiką (pavyzdžiui, apie daiktą, kurio saugojimo vieta buvo pamiršta, buvo pranešta kaip apie pavogtą); 2) arba įvykis, pasireiškęs priešingu teisei elgesiu, yra buvęs, bet to įvykio negalima laikyti nusikalstama veika (pavyzdžiui, padaryta ne nusikalstama veika, o administracinis teisės pažeidimas, drausminis nusižengimas ir pan.); 3) buvo įvykis be niekieno kaltės: nelaimingas atsitikimas, teisinio gėrio pažeidimas dėl gamtos jėgų (audros, uragano ir pan.) ir kt.²⁸

Baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nustatymas yra baudžiamosios teisės reguliavimo dalykas, BK XII skyriaus 95 straipsnis nustato terminus, kuriems praėjus (terminas pradedamas skaičiuoti nuo nusikalstamos veikos padarymo dienos) apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas, o tai reiškia, kad šiems terminams suėjus, negali būti pradedamas ir ikiteisminis tyrimas. Senaties terminai yra nuo dviejų metų baudžiamąjį nusižengimą padarymo atveju, iki dvidešimties metų, kai kitam žmogui tyčia buvo atimta gyvybė (išimtis – genocidui ir BK 95 straipsnio 5 dalyje išvardytiems karo nusikaltimams senaties terminai netaikomi).

Ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas pagal tarptautinės teisės normas imunitetą turintiems diplomatomis arba kitiems užsienio piliečiams, kuriems tokį imunitetą suteikė tarptautinės sutartys. Iki įsigaliojant dabartiniam BPK, šios nuostatos nebuvo. Specialios taisyklės taikomos ne tik diplomatų, bet ir kai kurių pareigūnų atžvilgiu. Lietuvos Respublikos Seimo nariai, Ministras Pirmininkas ir ministrai bei įvairių teismų rūšių ir pakopų teismų teisėjai gali būti patraukti atsakomybėn, t.y. tyrimas jų atžvilgiu gali būti pradėtas tik gavus Lietuvos Respublikos Seimo sutikimą. Tarp Seimo sesijų pradėti procesą Ministro Pirmininko, ministro ar teisėjo atžvilgiu gali leisti Respublikos Prezidentas. Rinkimų laikotarpiu neliečiamybės teise naudojasi ir

²⁸ Ten pat. P.16.

kandidatai į Respublikos Prezidentus, kandidatai į Seimo bei savivaldybių tarybų narius negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn be Vyriausiosios rinkimų komisijos leidimo.

Ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas, jei veiką padaro asmuo, kuris veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus. Riba, nuo kurios asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, yra 16 metų (BK 13 straipsnio 1 dalis). Baudžiamoji atsakomybė nuo 14 metų amžiaus BK 13 straipsnio 2 dalyje yra numatyta už nužudymą (BK 129 straipsnis), sunkų sveikatos sutrikdymą (BK 135 straipsnis), išžaginimą (BK 149 straipsnis), seksualinį prievartavimą (BK 150 straipsnis), vagystę (BK 178 straipsnis), plėšimą (BK 180 straipsnis), turto prievartavimą (BK 181 straipsnis), turto sunaikinimą ar sugadinimą (BK 187 straipsnio 2 dalis), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamų medžiagų pagrobimą (BK 254 straipsnis), narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą ar kitokį neteisėtą užvaldymą (BK 263 straipsnio 2 dalis), transporto priemonių ar kelių juostose esančių įrenginių sugadinimą (BK 280 straipsnio 2 dalis).

Jeigu tyrimo metu buvo gauti duomenys apie smurtą prieš vaikus, tačiau veika negali būti pripažinta nusikalstama veika (tyrimą atsisakoma pradėti arba ikiteisminis tyrimas nutraukiamas), užtikrinant vaikų teisių apsaugą, skundas, pareiškimas ar pranešimas turi būti perduotas nagrinėti administracine ar drausmine tvarka²⁹.

BPK 3 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatyta aplinkybė „jei nukentėjusysis susitaikė su asmeniu, kaltinamu privataus kaltinimo proceso nusikalstamos veikos padarymu“ yra reikšminga privataus kaltinimo procesui, kuriame, kaip minėta anksčiau, ikiteisminis tyrimas neatliekamas.

Nesant nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo ar prokuroro reikalavimo pradėti procesą, ikiteisminis tyrimas dėl BPK 407 straipsnio 1 dalyje išvardytų nusikalstamų veikų padarymo negalimas. Tai nusikalstamos veikos, numatytos šiuose BK straipsniuose: 145 straipsnis (grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas), 149 straipsnio 1 dalis (išžaginimas), 150 straipsnio 1 dalis (seksualinis prievartavimas), 151 straipsnio 1 dalis (privertimas lytiškai santykiuoti), 178 straipsnio 1 ir 4 dalys (vagystė), 179 straipsnio 1 ir 3 dalys (neteisėtas naudojimas energija ir ryšių paslaugomis), 182 straipsnio 1 ir 3 dalys (sukčiavimas), 183 straipsnio 1 ir 3 dalys (turto pasisavinimas), 184 straipsnio 1 ir 3 dalys (turto išvaistymas), 186 straipsnis (turtinės žalos padarymas apgaule), 294 straipsnio 1 dalis (savavaldžiavimas). Čia išvardintos, taip vadinamos, privačiai viešo kaltinimo bylos, dėl kurių procesas vyksta, įskaitant ir ikiteisminį tyrimą bendra tvarka, tačiau ikiteisminis tyrimas pradedamas tik esant nukentėjusiojo skundai ar jo atstovo pareiškimui, arba prokurorui nusprendus, kad baudžiamasis procesas turi būti vykdomas.

²⁹ Ažubalytė R., Ancelis P., Burda R. Teisinės rekomendacijos ikiteisminio tyrimo pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais// http://www.vrm.lt/uploads/media/Teisines_rekomendacijos_01.doc (2006-04-18).

Mirus asmeniui, kuris, kaip manoma, galėjo padaryti nusikalstamą veiką, ikiteisminis tyrimas taip pat negali būti pradedamas. Toks sprendimas turi būti priimtas dėl nusikalstamos veikos subjekto išnykimo.

Nuo romėnų teisės laikų yra žinomas principas „non bis per idem“. Tai – draudimas persekioti asmenį du kartus už tą patį (tas pats asmuo dėl tos pačios veikos padarymo baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas tik vieną kartą). Jei jau yra įsiteisėjęs teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo arba teismo nutartis ar prokuroro nutarimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu, ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas. Įsiteisėjusiu nuosprendžiu pagal šį punktą yra bet kurios rūšies pirmosios ar apeliacinės instancijos teismo priimtas nuosprendis³⁰.

BK V skyriuje numatytos baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, kurioms egzistuojant ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas. BK 28 straipsnio „Būtinoji gintis“ 2 dalis numato, kad „Asmuo neatsako pagal šį kodeksą, jeigu jis neperžengdamas būtinios ginties ribų, padarė baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką gindamasis ar gindamas kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi“. BK 29 straipsnio „Asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymas“ 1 dalyje numatyta, kad „Asmuo, neatsako pagal šį kodeksą už veiksmus, kai vydamasis, stabdydamas, neleidamas ištrūkti ar kitais veiksmais aktyviai bandančiam išvengti sulaikymo nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui padaro turtinės žalos, nesunkų sveikatos sutrikdymą, arba sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo, o sulaikydamas nusikaltimo vietoje asmenį, tyčia nužudžiusį ar pasikėsinusį nužudyti, – sunkų sveikatos sutrikdymą, jeigu nusikalstamą veiką padariusio asmens kitaip nebuvo galima sulaikyti“. BK 30 straipsnio „Profesinių pareigų vykdymas“ 1 dalyje numatyta, kad „Asmuo neatsako pagal šį kodeksą už žalą, kurią padarė vykdydamas profesines pareigas, jeigu jis neviršijo įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytų įgaliojimų“. BK 31 straipsnio „Būtinis reikalingumas“ 1 dalyje numatyta, kad „Asmuo neatsako pagal baudžiamuosius įstatymus už veiką, kurią jis padarė siekdamas pašalinti jam pačiam, kitiems asmenims ar jų teisėms, visuomenės ar valstybės interesams gresiantį pavojų, jeigu šis pavojus negalėjo būti pašalintas kitokiomis priemonėmis ir padaryta žala yra mažesnė už tą, kurios siekta“. BK 32 straipsnio „Teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas“ 1 dalyje numatyta „Asmuo neatsako pagal šį kodeksą, jeigu jis teisėtai veikė pagal nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelį.“ BK 33 straipsnio „Įstatymo vykdymas“ 1 dalyje numatyta, kad „Asmuo neatsako pagal baudžiamąjį įstatymą už veiką, kurią jis padarė vykdydamas teisėtą įsakymą, potvarkį ar nurodymą“. BK 34 straipsnio „Pateisinama profesinė ar ūkinė rizika“ 1 dalyje numatyta, kad „Asmuo neatsako pagal šį kodeksą už veiksmus, dėl kurių nors atsiranda baudžiamojo įstatymo

³⁰ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005, P. 293.

numatytų padarinių, bet jie atlikti pateisinama profesine ar ūkine rizika visuomenei naudingam tikslui“. BK 35 straipsnio „Mokslinis eksperimentas“ 1 dalyje numatyta, kad „Asmuo, kuris atlikdamas teisėtą mokslinį eksperimentą padarė žalos, pagal šį kodeksą neatsako, jeigu eksperimentuojant remtasi mokslo aprobuotomis metodikomis, sprendžiama problema turi išskirtinės reikšmės mokslui ir eksperimentuotojas ėmėsi būtinų priemonių, kad būtų išvengta žalos įstatymų saugomiems interesams“³¹.

Praktika atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, esant BPK 3 straipsnio 1 dalyje numatytoms aplinkybėms, yra teisinga, nes jame išvardytos aplinkybės, kurioms esant procesas negalimas, o pradėtas turėtų būti nutrauktas. Nepradedant proceso dėl veikų, už kurias nenumatyta baudžiamoji atsakomybė, ar dėl veikų, kur asmuo gina savo teisėtus interesus arba nepateikia skundo 407 straipsnyje numatyta tvarka, įgyvendinamas proceso ekonomiškumo ir tikslingumo principas.

Dėl veikų, nurodytų BPK 407 straipsnyje, ikiteisminis tyrimas gali būti pradedamas tik pagal nukentėjusio asmens skundą, teisėto atstovo pareiškimą ar prokuroro reikalavimą. Nesant nukentėjusio asmens skundo, teisėto atstovo pareiškimo ar prokuroro reikalavimo, turi būti atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatyta, kad ikiteisminis tyrimas nepradedamas arba nutraukiamas, kai skundo ar pareiškimo nėra. Pareigūnas, gavęs pranešimą apie tokią veiką, atvyksta į įvykio vietą, o asmuo praneša, kad veika padaryta, bet jis atsisako rašyti skundą. Praktika, kaip nurodoma Policijos Departamento prie LR Vidaus reikalų ministerijos valdymo vyriausiosios valdybos ikiteisminio tyrimo organizavimo ir koordinavimo valdybos veiklos kontrolės skyriaus pažymyje „Dėl ikiteisminio tyrimo problemų“, turėtų būti tokia: pareigūnas asmeniui išaiškina, kad ikiteisminis tyrimas bus pradedamas tuo atveju, kai bus jo skundas ar pareiškimas. Jei asmuo atsisako jį rašyti, pareigūnas užsirašo asmens anketinius duomenis, adresą ir rašo tarnybinį pranešimą apie tai, kad gautas pranešimas apie įvykį, kurio metu asmuo atsisakė rašyti skundą ar pareiškimą. Po to pareigūnas, vadovaudamasis BPK 168 straipsniu („Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą“), rašo nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 3 punktą (jei nėra nukentėjusio skundo) ir jo nuorašą siunčia asmeniui, atsisakiusiam rašyti skundą ar pareiškimą bei prokurorui. Tokia procedūra užtikrins nutarimo apskundimo teisę bei prokuroro teisę tyrimą pradėti jo reikalavimu, kai nėra nukentėjusiojo skundo ar pareiškimo. Vis dar iškyla klausimų dėl to, koks turėtų būti priimamas procesinis dokumentas pagal BPK 3 straipsnį, kuriame nurodoma, kada tyrimas nepradedamas. Šio straipsnio santykis su BPK 168 straipsniu yra toks: BPK 3 straipsnis nurodo procesinio sprendimo pagrindus, o 168 straipsnis įtvirtina sprendimo priėmimo formą – nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimą³².

³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.37-1341; 2002, Nr.46.

³² Poįstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių ikiteisminį tyrimą sąvadas. Vilnius. 2005, Nr.3.P.124.

1961 m. BK kaip aplinkybė, dėl kurios privaloma atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą, buvo įvardinta ir veikoje nusikaltimo sudėties nebuvimas. Tokiais buvo laikomi tie atvejai, kai gauta medžiaga, nors ir patvirtina pareiškėjo nurodytus faktus, bet juose nėra teisinių požymių, kurių visuma sudaro nusikaltimo sudėtį. Dažniausi šių sprendimų atvejai:

1) priimamas sprendimas atsisakyti iškelti bylą, kai pirminėje medžiagoje nustatomas vadinamasis atsitiktinumas, arba kazusas, t. y., kai visuomenei pavojingas veiksmas padarytas be kaltės (savižudybės, mirties atvejai dėl stichinių nelaimių, nelaimingi atsitikimai);

2) atsisakoma iškelti baudžiamąją bylą nesant nusikaltimo sudėties, ir tada, kai priešinga įstatymams veika yra mažareikšmė³³.

M. Kazlauskas, kalbėdamas apie baudžiamosios bylos nekėlimą, kai nėra nusikaltimo sudėties, teigia, kad kai kurie parengtinio tyrimo organų darbuotojai laiko, kad baudžiamosios bylos iškėlimo momentu turi būti žinomas nusikaltimą padaręs asmuo arba bent jau reali perspektyva nustatyti kaltininkus parengtinio tyrimo metu. Tokia prieštaraujanti baudžiamojo proceso įstatymui pozicija neleistinai išplečia pirminės medžiagos apie nusikaltimą patikrinimo ribas, užvilkina klausimo dėl baudžiamosios bylos iškėlimo sprendimą ir dažniausiai yra nepagrįsto atsisakymo iškelti baudžiamąją bylą priežastis. Kai kada būtent ir atsisakoma iškelti bylą dėl to, kad nežinomas kaltininkas, kai tuo tarpu pats nusikaltimo faktas būna akivaizdus. Tokia pažiūra, be kita ko, žalinga ir tuo, kad ji, noromis ar nenoromis, orientuoja praktinių darbuotojų dėmesį ir pastangas į lengviau išaiškinamus nusikaltimus³⁴. Toks atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindas yra neteisėtas ir neleistinas.

1961 m. BK 5 straipsnio 1 dalies 6 punkte buvo numatyta, kad baudžiamoji byla negalėjo būti keliama, o iškelta byla turėjo būti nutraukta, jeigu nukentėjusysis susitaikė su kaltinamuoju šio kodekso numatytais atvejais. Panašiai buvo suformuluotas BPK 9¹ straipsnio pavadinimas: „Baudžiamosios bylos nekėlimas arba iškeltos bylos nutraukimas kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius“. Įstatymas pateikė ir baigtinį sąrašą nusikaltimų, dėl kurių galima buvo susitaikyti (BPK 126 straipsnyje bei BK 53¹ straipsnyje). BPK 9¹ straipsnyje buvo numatyta, kokia tvarka byla nekeliama arba nutraukiama kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: sprendimą galėjo priimti teisėjas ar prokuroras, tardytojas, kvotos organas teisėjo sutikimu. Atvirkštinis procesas, t.y. nutarimo nekelti baudžiamosios bylos ar nutraukti ją panaikinimas, nebuvo reglamentuotas.

1994 m. liepos 19 d. įstatymu į tuo metu galiojusį BPK buvo įtrauktas 9² straipsnis, reglamentuojantis baudžiamosios bylos nekėlimą arba iškeltos bylos nutraukimą asmeniui, padėjusiam išaiškinti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nusikalstamą veiką. Pagal šį straipsnį, teismas, teisėjas, taip pat teisėjo sutikimu prokuroras, turėjo teisę, remdamasis tuo metu galiojusio BK 15¹ ir 227¹ straipsniuose nurodytais pagrindais, nekelti baudžiamosios

³³ Kazlauskas M. Atsisakymas iškelti baudžiamąją bylą // Socialistinė teisė. 1980, Nr. 2. P. 9.

³⁴ Ten pat P. 8.

bylos. Šios normos paskutinis pakeitimas (iki įsigaliojant dabartiniam BPK) buvo priimtas 1997 m. gegužės mėnesį.

Praktikoje kildavo neaiškumų, ar gali aukštesnysis prokuroras panaikinti žemesniojo prokuroro, kuriam buvo duotas teisėjo sutikimas, sprendimą. Pagal institucijų, priimančių sprendimus, hierarchiją, BPK 9¹ straipsnyje priimtus sprendimus turėjo naikinti teismas (arba prokuroras teisėjo sutikimu)³⁵.

Iki baudžiamosios bylos iškėlimo beveik jokie procesiniai veiksmai byloje nebuvo atliekami (išskyrus įstatyme numatytas išimtis). Asmenys, dalyvaujantys baudžiamajame procese, pagal galiojančius įstatymus taip pat įgyja savo statusą tik priėmus jų atžvilgiu procesinį sprendimą. „Pilietis pripažįstamas nukentėjusiuoju kvotėjo, tardytojo, prokuroro, teisėjo nutarimu ar teismo nutartimi” (BPK 60 straipsnio 2 dalis). „Kaltinamuoju laikomas asmuo, kurio atžvilgiu yra priimtas nutarimas patraukti kaltinamuoju ar nutarimas iškelti baudžiamąją bylą sumarinio proceso tvarka” (BPK 52 straipsnio 1 dalis). Bet šie sprendimai yra priimami iškėlus bylą. Taigi, arba 5, 9¹, 126 straipsnių sąvoka „nukentėjusysis” turi kitą reikšmę nei „nukentėjusysis” 60 straipsnio tekste (kas baudžiamojo proceso įstatymuose ypač nepageidautina), arba tai yra įstatymo leidėjo neapdairumas „lopant” seną įstatymą. Tai pasakytina ir dėl kaltinamojo, minimo BPK 5, 52, 126 ir kt. straipsniuose. Ir jei šis sąvokų vartojimas neturi didelės reikšmės nutraukiant bylą (iki jos nutraukimo gali būti priimta daug įvairių procesinių sprendimų), tai visiškai kitaip yra norint atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą arba nekelti baudžiamosios bylos. Baudžiamosios bylos iškėlimo stadijoje oficialiai nėra nei kaltinamojo, nei nukentėjusiojo, taip pat nėra užtikrinamos nei vieno, nei kito procesinės teisės bei pareigos. Abejotina, ar būtų pažeistos žmogaus teisės, jei jis iš karto įgytų atitinkamą procesinį statusą ir būtų apklausiamas pagal taisykles, atitinkančias jo procesinę padėtį³⁶.

Įstatyme buvo numatyta, kad prieš keldamas bylą dėl nukentėjusiojo skundo, teisėjas „imasi priemonių nukentėjusiajam sutaikyti su asmeniu, prieš kurį paduotas skundas” (BPK 261 straipsnis). Tokia formuluoatė leidžia teigti, kad teisėjas privalėjo prieš priimdamas sprendimą, imtis priemonių šalims sutaikyti.

Kalbėdamas apie susitaikymo institutą, G. Sakalauskas teigia, jog susitaikymo atveju viena iš sąlygų yra visiškas, greitas ir nebiurokratinis žalos atlyginimas, t.y. tam tikra prasme yra atkuriamos jo pažeistos teisės ar teisėti interesai. Nukentėjusysis realizuoja tiesioginį ir asmeninį atstovavimą saviems interesams. Ir šiuo atveju valstybė, padėjusi nukentėjusiajam atkurti jo pažeistas teises, nuveikia ne mažiau negu nuteisusi kalėti asmenį, kuris taip ir neatlygina padarytos žalos. Tam tikrų pranašumų susitaikymo institutas turi ir kaltininko atžvilgiu: jis pats

³⁵ Ažubalytė R. Baudžiamosios bylos nekėlimo institutas: procesinis reglamentavimas ir taikymo problemos // Jurisprudencija. 1999.T. 12 (4). P. 9.

³⁶ Goda G., Kuconis Pr. Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija // Justitia. 1997, Nr.4. P. 27.

atlygina savo padarytą žalą ir asmeniškai atsiprašo, taip įvertindamas nusikalstamą elgesį ir jo padarinius ir prisiimdamas atsakomybę už padarytą nusikaltimą³⁷. Atlyginant žalą, nerealizuojamas baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principas, bet tam tikrais atvejais ir tokia valstybės reakcija turi poveikį.

2.2 SPRENDIMO PRIĖMIMAS GAVUS PATIKSLINIMĄ

Kai iš pateikto skundo, pareiškimo ar pranešimo turinio negalima spręsti ar padaryta nusikalstama veika, ar pateikti faktai yra akivaizdžiai neteisingi ir ikiteisminis tyrimas negali būti atliekamas, BPK 168 straipsnis numato skundo, prašymo ar pareiškimo patikslinimo gavimą. Skundo, pareiškimo ar pranešimo patikslinimas – papildomos informacijos gavimas iš tą skundą pareiškimą ar pranešimą pateikusio asmens. Sąvoka „patikslinti“ reiškia „padaryti tikslesnį“³⁸, „tikslinti“ – „daryti tikslų, tikslesnį“³⁹.

Vadovaujantis BPK ir poįstatyminiais aktais, reglamentuojančiais ikiteisminį tyrimą, patikslinimo gavimo tvarką galima išdėstyti taip:

1) gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, pareiškimas registruojamas ikiteisminio tyrimo įstaigoje.

2) kai iš skundo, pareiškimo ar pranešimo turinio negalima nuspręsti ar padaryta nusikalstama veika dėl kurios turi būti atliekamas ikiteisminis tyrimas, įgaliotas pareigūnas pateikia skundą, pareiškimą ar pranešimą įstaigos vadovui.

3) vadovas, sutikdamas su pareigūnu dėl patikslinimo gavimo, užrašo rezoliuciją patikslinti skunde, pranešime ar pareiškime nurodytus faktus.

4) pareigūnas, išsikvietęs asmenį, pateikusį skundą, pareiškimą ar pranešimą į ikiteisminio tyrimo įstaigą arba pats nuvykęs pas asmenį, patikslina duomenis apie įvykį.

5) pareigūnas, surašęs tarnybinį pranešimą apie patikslintus faktus, pateikia medžiagą vadovui.

Vadovas, nustatęs, kad: 1) patikslinus skunde, pareiškime ar pranešime nurodytus faktus, nustatyti nusikalstamos veikos požymiai ir nėra aplinkybių, darančių baudžiamąjį procesą negalimu, užrašydamas rezoliuciją, įpareigoja pradėti ikiteisminį tyrimą; 2) patikslinus skunde, pareiškime ar pranešime nurodytus faktus, nustatyta, kad jie akivaizdžiai neteisingi arba yra aplinkybės, darančios baudžiamąjį procesą negalimu, užrašo rezoliuciją atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

³⁷ Sakalauskas G. Susitaikymo institutas Vokietijos jaunimo baudžiamojoje teisėje // Teisės problemos. 1998, Nr. 1.P.74.

³⁸ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Spindulys, 1993, P.422.

³⁹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. P.845.

Spręsti, kad reikalinga atlikti patikslinimą, gali BPK 166 straipsnio 3 dalyje nurodyti pareigūnai. Turinčiais tokius įgaliojimus laikomi pareigūnai, kurie turi teisę ant skundų, pareiškimų ar pranešimų apie nusikalstamas veikas rašyti BPK 166 straipsnio 3 dalyje numatytas rezoliucijas arba kuriems ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas leidžia spręsti, ar pradėti ikiteisminį tyrimą nustačius nusikalstamos veikos požymius, nors ir nesuteikta jiems teisė priimti sprendimus dėl skundų, pareiškimų ar pranešimų. Tokiu atveju jie ant skundo, pareiškimo ar pranešimo turi užrašyti rezoliuciją dėl patikslinimo gavimo.

Prokuroro, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo ar jo įgaliojoto asmens pareiga patikslinti neišsamią informaciją, sprendžiant dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo įtvirtinta ir Generalinio prokuroro įsakyme dėl ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarkos. Įsakymo 16 punkte įtvirtinta, kad spręsdami, ar pradėti ikiteisminį tyrimą, prokuroras, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliojotas asmuo privalo įvertinti, ar skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką nėra akivaizdžiai neteisingi. Jeigu skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai gali būti vertinami kaip akivaizdžiai neteisingi, prokuroras, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliojotas asmuo, esant būtinumui, gali paprašyti pareiškėjo tuoj pat raštu patikslinti nurodytus faktus apie padarytą nusikalstamą veiką⁴⁰.

Patikslinimo gali būti paprašyta dviem būdais: raštu arba ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui nuvykus pas skundą, pareiškimą ar pranešimą pateikusį asmenį. Toks asmuo, raštu ar žodžiu, turi papildomai paaiškinti, ar patikslinti aplinkybes, apie kurias kalbama skunde, pareiškime ar pranešime.

Praktikoje galimas vienas skundo, pareiškimo arba pranešimo patikslinimo būdas – ikiteisminio tyrimo pareigūno tarnybinių pranešimą, kuriame gali būti išdėstyta informacija, tikslinanti skundą, pareiškimą arba pranešimą (pavyzdžiui, pokalbio su piliečiais santrauka). Šiuo atveju gali kilti gautų duomenų teisinio vertinimo problema. Pareigūnas sąžiningai išdėsto patikslintas aplinkybes tarnybiniame pranešime, o pilietis vėliau pakeičia savo nuostatą dėl anksčiau minėtų aplinkybių. Kitas atvejis – kai pilietis teisingai aprašo įvykius, o pareigūnas dėl subjektyvių arba objektyvių aplinkybių jas iškraipo, surašydamas tarnybinių pranešimą. Ir vienu, ir kitu atveju kyla duomenų vertinimo klausimas⁴¹.

Šio darbo V dalyje atliktas Šilutės r. PK medžiagų, kuriose atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, empirinis tyrimas. Aptariant patikslinimo gavimą, pažymėtina, kad nors įstatymas numato tik vieną patikslinimo gavimo būdą – tarnybinių pranešimą, praktikoje patikslinimas gaunamas ne tik pareigūnui surašant tarnybinių pranešimą. Apžvelgus 2003 m. atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagas, matyti, nors BPK nurodyta, kad nepradėjus ikiteisminio tyrimo jokie proceso veiksmai neatliekami, kad aštuoniose medžiagose tokie veiksmai atlikti. Penkiose medžiagose

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. Įsakymu Nr.I-58 patvirtintos „Rekomendacijos dėl ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.39-1807.

⁴¹ Burda R. Ikitteisminio tyrimo pradėjimas: dabartis ir perspektyva // Jurisprudencija. 2003. T 49 (41). P. 155.

asmenys apklausti kaip liudytojai, jų parodymai surašyti ant liudytojų apklausos protokolų, keturiose medžiagose apžiūrėtos įvykio vietos ir užpildyti įvykio vietos apžiūros protokolai, iš jų dvejose medžiagose sudarytos fotolentelės ir aprašytos nuotraukos, o vienoje medžiagoje be to, kad asmenys apklausti kaip liudytojai ant liudytojų apklausos protokolų, apžiūrėta įvykio vieta ir užpildytas įvykio vietos apžiūros protokolai bei sudaryta fotolentelė, dar yra priimtas nutarimas pripažinti asmenį nukentėjusiuoju. Tokius tyrėjų veiksmus galima paaiškinti tuo, kad po 2003 m. gegužės 1 d. teisė atlikti ikiteisminį tyrimą suteikta didesnei daliai policijos pareigūnų, tarp jų ir tiems, kurie anksčiau bylų netyrė. Teisininkai yra pasisakę, kad, įsigaliojus naujos redakcijos BPK, ikiteisminį tyrimą atlieka ne praktinės veiklos patirties turintys ir procesiškai gerai kontroliuojami tardytojai, ir kad padaugėjus tyrėjų jų profesinis pasirengimas ir išsilavinimas sumenkėjo⁴².

Iš 2004 m. tirtų medžiagų vienoje patikslinimas gautas apklausus asmenį kaip liudytoją ant liudytojo apklausos protokolo. Taip pat buvo apžiūrėta įvykio vieta ir užpildytas įvykio vietos apžiūros protokolai. Iš 2005 m. tirtų medžiagų vienoje medžiagoje patikslinimas gautas apklausus asmenį kaip liudytoją ant liudytojo apklausos protokolo, antroje medžiagoje patikslinimas gautas apžiūrėjus įvykio vietą. Medžiagoje užpildytas įvykio vietos apžiūros protokolai, sudaryta fotolentelė ir aprašytos nuotraukos. Pažymėtina, kad tirtose 2006 m. atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagose patikslinimai gauti tik vienu būdu – ikiteisminio tyrimo pareigūnui surašius tarnybinį pranešimą, nėra jokių kitų neteisėtų duomenų rinkimo būdų.

Pažymėtinos kelios priežastys, kodėl faktų apie nusikalstamą veiką patikslinimo gavimas buvo gaunamas ne tik surašius tarnybinį pranešimą. Kaip minėta, įsigaliojus naujos redakcijos BPK, ikiteisminį tyrimą atliko mažiau patirties ir žemesnės kvalifikacijos tyrėjai.

Patikslinus skunde, pranešime ar pareiškime nurodytus faktus, ir nustatius, kad yra BPK 166 straipsnyje numatyti pagrindai pradėti ikiteisminį tyrimą, nedelsiant turi būti pradedamas ikiteisminis tyrimas. Kai patikslinus yra akivaizdu, kad skunde, pareiškime ar pranešime apie padarytą nusikalstamą veiką nurodyti faktai yra akivaizdžiai neteisingi, prokuroras, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar įgaliotas asmuo, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovui sutikus, gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir surašyti motyvuotą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą⁴³. Nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turi būti surašytas ne vėliau kaip kitą dieną po patikslinimo gavimo.

BPK įstatymas leidžia reikiama atvejais, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, gauti skundo, pareiškimo ar pranešimo patikslinimą, tačiau nenumato, kokie yra tie „reikiami atvejai“ bei kokiu būdu ir kokiais veiksmais ir per kokį terminą tai būtina padaryti. Tikslinga aptarti, ar galimas

⁴² Ancelis P. Nukentėjusiojo teisinė padėtis pasikeitus baudžiamiesiems įstatymams // Jurisprudencija. 2003. T. 49 (41). P.101.

⁴³ Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr.I-58 patvirtintos „Rekomendacijos dėl ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.39-1807.

informacijos apie nusikalstamą veiką rinkimas iki pradėdant ikiteisminį tyrimą, kokius įstatymus galima taikyti renkant duomenis prieš priimant sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą (Viešojo administravimo įstatymą, Policijos veiklos įstatymą, atskirų ikiteisminių tyrimo įstaigų (Specialiųjų tyrimų tarnybos ir pan.) įstatymus).

R. Burda kelia prielaidą, kad nuo pareiškimo gavimo momento iki rezoliucijos pradėti ikiteisminį tyrimą įmanoma atlikti operatyvinius veiksmus, neturinčius analogijos Baudžiamojo proceso kodekse⁴⁴. Tai išplaukia ir iš Generalinės prokuratūros išaiškinimo, kad „...ikiteisminio tyrimo metu norint atlikti atskirus, savarankiškus, slaptus tyrimo veiksmus..., t.y. veiksmus, analogiškus Operatyvinės veiklos įstatymo 10 straipsnyje numatytam techninių priemonių panaudojimui specialiąja tvarka, būtina vadovautis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 158 straipsniu“⁴⁵.

Atsižvelgiant į išvardintus gautos informacijos patikrinimo procesinio reglamentavimo netobulumą, R. Burda siūlo BPK 168 straipsnį („Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą“) papildyti 2 dalimi ir ją išdėstyti taip: „skundų, pareiškimų arba pranešimų patikslinimą ikiteisminio tyrimo pareigūnas arba prokuroras atlieka vadovaudamasis Operatyvinės veiklos ir kitais įstatymais“⁴⁶. Įtvirtinus BPK skundo, pareiškimo ar pranešimo patikslinimo gavimą vadovaujantis operatyvinės veiklos ir kitais, pavyzdžiui, policijos veiklos įstatymu, būtų galima gauti patikslinimą atliekant minėtuose įstatymuose numatytus veiksmus. Būtų tikslinga BPK įstatyme numatyti, kokius operatyvinės veiklos veiksmus galima atlikti, o atlikimo tvarką galima reglamentuoti poįstatyminiuose aktuose. Įstatyme įtvirtinus galimybę pareigūnams gauti patikslinimą atliekant policijos veiklos įstatyme numatytus veiksmus, būtų užtikrintas legalus ir teisėtas patikslinimo reikalavimas ir jo gavimas.

Literatūroje yra pateikiama atskirų teisės doktrinos mokslininkų nuomonės apie „patikslinimo“ gavimo legalumą. Ž. Mišeikio nuomone, reikalavimas pateikti „patikslinimą“ yra neteisėtas, tai iš esmės yra įrodinėjimo naštos perkėlimas nuo valstybės įgaliotų pareigūnų ant asmenų, pranešusių apie nusikalstamą veiką, nors proceso oficialumo principas įpareigoja prokurorą ir ikiteisminio tyrimo įstaigas kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų nustatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika⁴⁷. Šis teiginys vertintinas kritiškai. Jei iš skundo, pareiškimo ar pranešimo negalima priimti sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti jį pradėti, tikslinami faktai apie padarytą nusikalstamą veiką. Kaip minėta, patikslinimas gaunamas ikiteisminio tyrimo pareigūnui apklausus asmenis, galinčius suteikti

⁴⁴ Burda R. Ikitеisminio tyrimo pradėjimas ir perspektyva // Jurisprudencija. 2003.T.49(41) P.155.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros raštas policijos generaliniam komisarui 2003-09-18 Nr. 8-2-1919 (01).

⁴⁶ Burda R. Ikitеisminio tyrimo pradėjimas: dabartis ir perspektyva // Jurisprudencija. 2003. T. 49 (41). P. 155.

⁴⁷ Mišeikis Ž. Ikitеisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija // Jurisprudencija. 2005. T.67(59). P52.

informaciją ir apie gautus rezultatus surašant tarnybinį pranešimą, t.y. ikiteisminio tyrimo įstaigos imasi pagal savo kompetenciją visų reikiamų priemonių, kad nustatytų, ar padaryta nusikalstama veika.

BPK nesant apibrėžtai „reikiamo atvejo“ sąvokai ir „patikslinimo“ gavimo reglamentavimui, yra neaišku, kokiais būdais ir terminais patikslinimas turi būti gaunamas. BPK reikėtų aiškiai apibrėžti, kokie yra patikslinimo gavimo „reikiami atvejai“, išvardijant atvejus, kada būtina gauti patikslinimą, taip pat BPK turėtų aiškiai apibrėžti, koku būdu, priemonėmis ir terminais patikslinimas gaunamas. Turėtų būti įvardyta ikiteisminį tyrimą atliekančių pareigūnų teisė patiems spręsti, ar yra nusikalstamos veikos požymiai ir reikia atlikti ikiteisminį tyrimą, ar reikalinga atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Pareigūnas, vadovaudamasis BPK nurodytais reikiamais patikslinimo gavimo atvejais, esant akivaizdžiai neteisingiems faktams, atsisakytų pradėti ikiteisminį tyrimą arba nuspręstų dėl duomenų patikslinimo gavimo. Pareigūnams be įstaigos vadovo ar jo įgalioto asmens rezoliucijos būtų suteikta galimybė priimti sprendimus, kas skatintų pareigūnų savarankiškumą ir atsakomybę, taip pat taupytų pareigūnų laiką.

3. SPRENDIMO PRIĖMIMO PROCESINĖ FORMA

BPK 168 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad, atsisakydamas pradėti ikiteisminį tyrimą, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas surašo motyvuotą nutarimą. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali tik ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo sutikimu, t.y. ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas turi patvirtinti ikiteisminio tyrimo pareigūno surašytą nutarimą. Nutarimas yra procesinis ikiteisminio tyrimo stadijos dokumentas. Jį priima nusikalstamą veiką tiriantis ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras.

Nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turi būti nurodyta nutarimo priėmimo data ir vieta, koks prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, dėl kokio skundo, pareiškimo ar pranešimo, dėl kokių priežasčių atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą. Išdėstomos skunde, pareiškime ar pranešime nurodytos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės (vieta, laikas, būdas, padariniai), jei žinomas asmuo, padaręs veiką, šio asmens kaltė, veikos motyvai, nusikalstamos veikos objektas ir dalykas. Nutarime turi būti konkretūs duomenys, kuriais grindžiamos ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro išvados, pagrįstos tirtų faktų bei įstatymo normų analize, paremta skunduose, pareiškimuose ar pranešimuose apie nusikalstamą veiką ir jos patikrinimo medžiaga.⁴⁸

Nesant nusikalstamoje veikoje bent vieno nusikalstamos veikos sudėties požymio, ikiteisminį tyrimą pradėti atsisakoma. Pavyzdžiui, pilietę A. Ž., perkančią kontrabandinių cigarečių, sulaikė policijos pareigūnai. Pilietės A. Ž. elgesys pasireiškia teisei priešingu elgesiu, tačiau jos veikoje yra administracinės teisės pažeidimas, o ne baudžiamosios veikos padarymas – ikiteisminis tyrimas negali būti pradėtas nesant nusikaltimo sudėties objektyviosios pusės. Ikiteisminis tyrimas neatliekamas nesant nusikaltimo objekto. Pavyzdžiui, pilietis D. B. pasidėjo dokumentus į spintą ir pamiršo. Turguje pasigedo dokumentų, nusprendė, kad juos pavogė ir pranešė apie tai policijos pareigūnams. Grįžęs namo, dokumentus rado spintelėje. Šiuo atveju nepadaryta nusikalstama veika, nepažeistas teisinis gėris, nėra nusikaltimo objekto.

Nesant nusikalstamos veikos padarymo subjekto, pavyzdžiui, asmeniui padarius nusikalstamą veiką ir mirus, arba neturint tokio amžiaus, nuo kurio asmuo atsako pagal baudžiamuosius įstatymus ar asmeniui esant nepakaltinamam, pradėti ikiteisminį tyrimą atsisakoma. Subjektyviosios pusės nebuvimas, t.y. kai žala padaryta be kaltės, taip pat sąlygoja ikiteisminio tyrimo atsisakymą.

Kai skunde, pareiškime, pranešime nurodomi faktai, kurių patikimumui tyrimas nereikalingas dėl akivaizdaus tų faktų netikrumo, jei padaryta veika, už kurią nenumatyta baudžiamoji atsakomybė, kai yra BPK 3 straipsnyje numatytos aplinkybės, pradėti ikiteisminį tyrimą atsisakoma. Nutarime būtina nurodyti motyvus, kuriais grindžiamas nutarimas. Dažna

⁴⁸ Kazlauskas M. Atsisakymas iškelti baudžiamąją bylą // Socialistinė teisė. 1980, Nr. 2. P. 11.

situacija, kai nusikalstama veika padaryta, yra visi nusikalstamos veikos požymiai, tačiau ikiteisminis tyrimas negali būti atliktas dėl aplinkybių, kurioms esant negali vykti baudžiamasis procesas. Pavyzdžiui, pilietis V. G. namuose sumušė savo sugėrovą pilietį A. S., kuriam padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas. Nusikalstama veika padaryta, yra visi nusikaltimo sudėties požymiai, tačiau ikiteisminį tyrimą atsisakyta pradėti, nes tokios bylos tiriamos privataus kaltinimo tvarka. Kitas pavyzdys pilietis G. F. 13 m. vaikas, pagrobė automobilį, važinėdamasis padarė avariją ir automobilį sudaužė. Nusikalstama veika padaryta, tačiau subjektas nėra tokio amžiaus, nuo kurio atsako pagal baudžiamuosius įstatymus, todėl pradėti ikiteisminį tyrimą atsisakoma.

Nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turėtų būti nurodymas, kad yra BPK 3 straipsnyje nurodyta aplinkybė (išimtiniais atvejais gali būti ir kelios), dėl kurios procesas negalimas, arba skunde, pareiškime ar pranešime pateikti faktai yra akivaizdžiai klaidingi. Tačiau vien tik nuorodos į BPK 3 straipsnį tokia nutarime nepakanka – jame turi būti paaiškinta, kuo remiantis daroma išvada apie procesą negalimą darančios aplinkybės egzistavimą.

Minėta, kad šio darbo V dalyje atliktas Šilutės r. PK esančių atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagų tyrimas. Aptariant nutarimų priėmimo procesinę formą, pažymėtina, kad tiriant nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą matyti, kad nutarimai priimami vadovaujantis BPK 168 ir 3 straipsniais, nurodant pastarojo straipsnio 1 dalį bei atitinkamą punktą. Dalis nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priimti vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais. Didžioji dalis nutarimų surašyti laikantis nutarimų rašymo reikalavimų, yra visi būtini duomenys, nurodomi nutarimo priėmimo motyvai, BPK straipsniai, kuriais vadovaujantis priimtas nutarimas. Tačiau yra ir tokių nutarimų, kurie surašyti nesilaikant nutarimams būtinų reikalavimų. Iš 2003 m. tirtų medžiagų viename nutarime nemotyvuojama, koku pagrindu atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą. Nenurodyti BPK straipsniai, kuriais remiantis priimtas toks nutarimas. Tik iš nutarimo konteksto galima suprasti, kodėl atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. Nedidelėje dalyje nutarimų netiksliai nurodomi BPK straipsniai, kuriais vadovaujantis atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą. Pavyzdžiui, 2003 m. vienoje medžiagoje, kurioje priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl asmens dokumento vagystės, atsisakymo motyvas yra tai, jog dėl tų pačių dokumentų jau vyksta ikiteisminis tyrimas. Nutarime nenurodyti jokie BPK straipsniai, kuriais vadovaujantis priimtas toks nutarimas. Dar viena medžiaga, kurioje priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nurodant, jog nėra BK 178 straipsnio 4 dalyje ir 302 straipsnyje numatytų nusikalstamų veikų požymių, tačiau nenurodytas BPK straipsnis, kuriuo vadovaujantis priimtas toks nutarimas.

Išanalizavus medžiagoje priimtus nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, matyti, kad nutarimų rezoliucinėje dalyje, be to, kad nurodoma, koku BPK straipsniu remiantis atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, yra nurodomi ir kiti veiksmai, pavyzdžiui, pradėti

administracinę teiseną ar pasiūlyti asmeniui kreiptis į teismą civilinio proceso numatyta tvarka. Iš tirtų nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2007 m. sausio 1 d. medžiagų galima išskirti keletą rūšių nutarimų:

1) nutarimai medžiagose, kurios pradėtos pagal asmenų skundus, pranešimus ar pareiškimus dėl vagysčių, kai pagrobtų daiktų vertė nesiekia 1 MGL. Nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nurodoma, kad, vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, taip pat vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymo 28 straipsnio 1 dalimi bei Administracinių teisės pažeidimų kodekse (toliau – ATPK) pradėtą administracinių bylų teiseną tęsti ATPK 35 straipsnyje numatytam terminui ar kol bus nustatyti asmenys, padarę nusikalstamą veiką ir patraukti administracinę atsakomybę pagal ATPK 50 straipsnį.

2) nutarimai medžiagose, kai kreipiasi tarpusavio konflikto metu sužaloti asmenys, pavyzdžiui, moterys, sumuštos vyrų, susimušę kaimynai. Nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nurodoma, kad atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, kadangi tokie skundai nagrinėjami privataus kaltinimo tvarka. Tokiais atvejais nutarimuose atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nurodoma, kad atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais.

3) nutarimai medžiagose, kuriose atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą dėl to, kad veikoje yra santykiai, kurie turi būti reguliuojami Civilinio proceso kodekso numatyta tvarka. Nutarimo rezoliucinėje dalyje nurodoma, kad, vadovaujantis BPK 168 straipsniu, 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą ir pasiūloma asmenims kreiptis į teismą nagrinėti ginčo civiline tvarka.

Kaip matyti, iš praktikos, kai iš gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo ar jų patikslinimo aišku, jog nusikalstama veika nepadaryta, tačiau yra duomenų apie administracinį teisės pažeidimą, ikiteisminio tyrimo pareigūnas nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą rezoliucinėje dalyje nurodo tęsti administracinę teiseną ATPK nustatyta tvarka. Teisinga praktika, kad pareigūnas, nutarime vadovaudamasis Viešojo administravimo įstatymo 28 straipsnio 1 dalimi bei ATPK, tęsia administracinę teiseną, kol bus nustatyti asmenys padarę nusikalstamą veiką arba jei tokie asmenys nustatyti, jie bus nubausti administracine tvarka. Pavyzdžiui, administracine tvarka bus nubausti tėvai už nepilnamečio vaiko, padariusio nusikalstamą veiką, bet neturėjusio amžiaus nuo kurio atsako pagal baudžiamuosius įstatymus, nepriežiūrą. Asmenys turi atsakyti ne tik už nusikalstamas veikas, bet ir už administracinius teisės pažeidimus, drausminius nusižengimus ir pan. Tačiau pareigūnai vadovaujasi ne BPK, o kitais teisės aktais. Priėmus nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, medžiaga siunčiama į archyvą. Būtų tikslinga, kai medžiagoje yra administracinis pažeidimas ar drausminės atsakomybės, kiti teisės pažeidimai, perduoti medžiagą skundo, prašymo ar pareiškimo nagrinėjimui pagal ne BPK, o pagal kitus teisės aktus numatytą tvarką.

Įtvirtinus BPK nuostatą, kad nesant duomenų apie padarytą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą pateiktas skundas, prašymas, pareiškimas bei patikslinimas nutarimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, būtų perduotas išspręsti ATPK ar kituose teisės aktuose nustatyta tvarka. Tokiu būdu vadovaujantis galiojančiais teisės aktais būtų nubausti pažeidimus padarę asmenys, taip pat būtų atliekamas prevencinis ir auklėjamasis poveikis pažeidimus ar nusižengimus darantiems asmenims. Siūlytina BPK 168 straipsnį papildyti 5 dalimi, ją išdėstant taip: „Atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą šio straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais ir esant duomenų apie administracinį teisės pažeidimą ar kituose teisės aktuose numatytą nusižengimą, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, nutarimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, perduoda šį skundą, pareiškimą ar pranešimą bei patikslinimą išspręsti administracinių teisės pažeidimų kodekse ar kituose teisės aktuose nustatyta tvarka.”

Nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priėmus ikiteisminio tyrimo pareigūnui, sutikimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą patvirtina įstaigos vadovas ar jo įgaliotas asmuo. Nutarimo nuorašas turi būti siunčiamas skundą, pareiškimą ar pranešimą padavusiam asmeniui ir prokurorui. Prokurorui nutarimo nuorašas turi būti išsiųstas per 24 valandas. Prokuroras patikrina, ar pradėti ikiteisminį tyrimą yra atsisakyta pagrįstai. Nustatęs, kad toks nutarimas yra nepagrįstas, prokuroras gali jį panaikinti ir nuspręsti pradėti ikiteisminį tyrimą.

Policijos įstaigose nutarimai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą (vadovaujantis BPK 3 ir 168 straipsniais) registruojami ir saugomi vadovaujantis Nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą registravimo ir saugojimo taisyklėmis⁴⁹ (toliau – Nutarimų registravimo ir saugojimo taisyklės). Nutarimų registravimo ir saugojimo taisyklės nustato, kad nuo 2005 m. sausio 1 d. priimtą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą policijos įstaigos vadovo įgaliotas raštinės arba kito padalinio atsakingas asmuo privalo užregistruoti popieriniame arba (ir) kompiuteriniame nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą registracijos žurnale (toliau – Nutarimų registracijos žurnalas). Nutarimų registracijos žurnale įrašomas eilės numeris, nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą numeris, trumpas įvykio, dėl kurio priimtas sprendimas, aprašymas, informaciją pranešusio asmens (įstaigos rekvizitai) ar pareigūno, surašiusio tarnybinį pranešimą, duomenys. Taip pat registracijos numeris informacijos apie nusikalstamą veiką, kitus teisės pažeidimus ir įvykius registracijos žurnale, informacijos gavimo data, nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimo data ir pagrindas (BPK 3 straipsnio 1 dalies punktas), pareigūno, priėmusio pradėti ikiteisminį tyrimą, duomenys, nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nuorašo išsiuntimo prokurorui data ir registracijos numeris, dokumentų lapų skaičius, pastabos. Policijos įstaigos vadovas privalo užtikrinti tinkamą nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą registravimą, surinktų dokumentų ir Registracijos žurnalų bylų tvarkymą ir saugojimą, nustatyti

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Generalinio policijos komisaro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr.V- 618 patvirtintos „Nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą registravimo ir saugojimo taisyklės“ // www.policija.lt/teis_aktai/1508.htm (2006-04-18).

kontrolės procedūras, paskirti atsakingus už tai darbuotojus ir nustatyti jų įgaliojimus bei atsakomybę. Ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro įsakymu⁵⁰ (toliau – Ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarka), nustatanti pagrindinius principus, kurie turi būti taikomi ikiteisminio tyrimo pradžios organizavimui ir registravimui ikiteisminio tyrimo įstaigose, prokuratūrose, paaiškina ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo bei registravimo tvarką.

Atsisakymai pradėti ikiteisminius tyrimus, kaip nusikalstamos veikos, kiti teisės pažeidimai ir įvykiai, kurių tyrimas įstatymų pavestas policijai, jų tyrimo veiksmai bei rezultatai, yra policijos registruojamų įvykių registro objektai. Vadovaujantis Policijos registruojamų įvykių registro nuostatų⁵¹ (toliau – Registro nuostatai) 2 punktu, Policijos registruojamų įvykių registras (toliau – Registras) – tai žinybinis registras, policijos informacinės sistemos sudedamoji dalis.

Registro nuostatuose nustatyta, kad vadovujančioji registro tvarkymo įstaiga yra Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Registro tvarkymo įstaigos: Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir policijos įstaigos. Registruoti registro objektus (taip pat ir atsisakymus pradėti ikiteisminį tyrimą) įpareigotos policijos įstaigos.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr.I-58 patvirtintos „Rekomendacijos dėl ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarkos“// Valstybės žinios, Nr. 39-1807.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Generalinio policijos komisaro 2005 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr.5-v-766 patvirtinti „Registruojamų įvykių registro nuostatai“//www.policija.lt/teis_aktai/3404.htm (2006-10-18).

4. ATSIKAKYMAS PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ UŽSIENIO VALSTYBĖSE

Remiantis tikslingumo principu, kiekvieno nusikaltimo atveju prokuratūra turi bent jau teorinę galimybę pasirinkti kelti bylą, ar ne. Tikslingumo principas įtvirtintas daugelyje valstybių: Prancūzijoje, Belgijoje, Nyderlanduose, Liuksemburge, retoromaniškuose Šveicarijos kantonuose (kuriems įtaką darė Prancūzija), Anglijoje, Velse, Škotijoje, Islandijoje, Danijoje, Norvegijoje, daugumose Afrikos valstybių, Izraelyje, JAV, Kanadoje, Japonijoje ir Kinijoje. Pavyzdžiui, šiuo metu tikslingumo principas įtvirtintas Nyderlandų BPK 167 straipsnyje, kur nurodoma, kad „bendro intereso labui gali būti atsisakyta kelti baudžiamąją bylą“.⁵²

Norvegijos BPK numatyta, kad „baudžiamojo persekiojimo gali būti atsisakoma, kai padaryta veika laikoma menka (nėra numatyta arba numatyta nedidelė nuodauda)“.⁵³

Bylos nekėlimas motyvuojamas įkalčių trūkumu, nukentėjusio kalte, nusikaltusiojo pastangomis atlyginti žalą nukentėjusiajam, nusikaltusiojo jauną arba senyvą amžių, asmeninę situaciją, nusikaltimo nereikšmingumą. Bendriausio pobūdžio motyvas yra „public interest“ nebuvimas, kuris pasitaiko ir iš Anglijos teisės kilusiose teisės sistemose, pavyzdžiui, Izraelio.

Įvairiose valstybėse atlikti tyrimai rodo, kad atsisakymų kelti bylas yra labai daug – iki 50 procentų ir netgi daugiau visų bylų kiekio⁵⁴. Tačiau dalyje teisės sistemų įtvirtinta legalistinė koncepcija, pagal kurią baudžiamasis persekiojimas yra privalomas. Legalistinis principas galioja Vokietijoje, Ispanijoje, Italijoje, Airijoje, Švedijoje, Graikijoje, Rusijoje. Kartais legalistinėse teisės sistemose nustatoma, kad siekdama išsiaiškinti įrodymų svarumą (kadangi baudžiamajam persekiojimui reikalingas tam tikras įrodymų minimumas), prokuratūra gali skirti pirminę kvotą (pavyzdžiui, trijų dienų Rusijoje, trisdešimties dienų Lenkijoje). Tačiau ir legalistinėse valstybėse yra išimčių, kada bylos nekeliomos. Pavyzdžiui, baudžiamasis persekiojimas nebūtinai tada, kai jis galėtų sukelti valstybei didesnę žalą nei jo nepradėjimas, jei nusižengimas laikomas menku ir nėra visuomeninio intereso už jį bausti. Pažymėtina, kad ir legalistinio principo valstybės nustato išimtis, kada nebūtinai baudžiamasis persekiojimas. Vokietijoje už nedidelius baudžiamuosius nusižengimus bylos nekeliomos, taip pat baudžiamasis persekiojimas nebūtinai tuomet, kai jis galėtų sukelti valstybei didesnę žalą nei bylos neiškėlimas⁵⁵ ar jei kaltinamojo kaltė per maža ir nėra visuomeninio intereso.⁵⁶

Vokietijos BPK numato procesines prielaidas, kurių nesant baudžiamasis procesas yra negalimas. Kaltinamasis turi būti sulaukęs 14 metų amžiaus ir būti pakaltinamas; toje byloje negali būti jau anksčiau priimto teisėto sprendimo; negali būti suėję senaties terminai;

⁵² Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.447.

⁵³ Code of Criminal Procedure <http://icpo-vad.tripod.com/crimpren.html> (2006-04-18).

⁵⁴ Ten pat. P.447.

⁵⁵ Ten pat. P.449.

⁵⁶ Code of Criminal Procedure <http://wings.buffalo.edu/law/bclc/resource.htm> (2006-04-18).

kaltinamajam negali būti taikoma amnestija; kaltinamasis negali turėti deputato imuniteto; kaltinamasis turi būti pavaldus Vokietijos teisingumui ir neturi būti privalu išduoti jį užsienio valstybei. Pagal Konstitucinio Teismo išaiškinimą, baudžiamasis procesas taip pat negali vykti, jei dėl jo iškiltų neproporcingai didelis pavojus kaltinamojo sveikatai ar gyvybei⁵⁷. Vokietijos BPK nenumato baudžiamosios bylos iškėlimo stadijos. Pagal baudžiamojo proceso teoriją ir nusistovėjusią praktiką, baudžiamosios bylos vykdymas laikomas pradėtu atlikus pirmuosius tardymo veiksmus (pavyzdžiui, pagal nukentėjusiojo asmens skundą policija pradeda tyrimą). Vadovaujantis Vokietijos BPK, baudžiamosios bylos vykdymas gali būti pradėtas:

- policijos ir prokuratūros įstaigų tarnybine nuožiūra;
- gavus privačių asmenų ir anonimų pareiškimą;
- gavus nukentėjusiojo skundą;
- gavus policijos, teisminių institucijų, vykdomosios valdžios institucijų pranešimus.

Vokietijos BPK taip pat numato, kad pagrindas kvotai pradėti gali būti paprastas įtarimas. Kai prokuratūrai tampa žinoma apie įtarimą (iš pareiškimų, pranešimų arba kitų šaltinių) apie padarytą nusikaltimą, ji tuoj pat privalo imtis visų privalomų procesinių veiksmų nustatytoms bylos aplinkybėms iširti⁵⁸.

Pagal Austrijos BPK, parengtinis tyrimas gali būti atliekamas kvotos ar parengtinio teismo tardymo forma. Kartais parengtinis tyrimas pereina abi šias stadijas. Kvota atliekama prokuratūros iniciatyva, siekiant išsiaiškinti, ar yra pagrindas tam tikrą asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Apie padarytą nusikaltimą prokuratūra sužino arba iš pranešimų, arba iš kitų šaltinių. Pats prokuroras jokių tyrimo veiksmų neatlieka, o naudojasi policijos, prireikus ir ikiteisminio tyrimo teisėjo, paslaugomis. Policija gali atlikti įvairių asmenų apklausas, jų neprisaikdindama, taip pat įvairias apžiūras, neatidėliotinais atvejais taikyti ir kai kurias prievartos priemones, pavyzdžiui, daryti kratas. Prokuratūra gali dalyvauti atliekant visus šiuos veiksmus. Nei policija, nei ikiteisminio tyrimo teisėjas negali atsisakyti atlikti kokį nors prokuroro nurodytą veiksmą, motyvuodami tuo, kad tai yra netikslinga. Priklausomai nuo kvotos rezultatų, jai pasibaigus, prokuratūra priima vieną iš šių sprendimų: 1) jei yra pakankamai duomenų patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, tai prokuroras arba prašo pradėti ikiteisminį tyrimą, arba iš karto pareiškia kaltinimą, 2) jei tokių duomenų nėra, procesas yra nutraukiamas⁵⁹.

Rusijos Federacijos (toliau – RF) BPK numatyta, kad gavus pranešimą apie įvykdytą nusikaltimą, pradedami rinkti įrodymai. Pareigūnas, kuriam pavestas tyrimas, nekeldamas baudžiamosios bylos, per tris dienas, esant būtinumui terminas gali būti pratęstas iki dešimties

⁵⁷ Goda G. Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai. Vilnius: Saulužė. 1997. P.12.

⁵⁸ Andrejev J. Ikiteisminio tyrimo pradžia kitų valstybių baudžiamojo proceso teisėje // Teisinės minties šventė-2004. Vilnius: LTU, 2004. P. 3.

⁵⁹ Goda G. Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai. Vilnius: Saulužė. 1997. P.45.

dienu, renka medžiagą apie įvykį ir jei duomenų iškelti būtų pakanka, būtų iškeliama⁶⁰. Nutartis atsisakyti kelti baudžiamąją bylą priimama nesant pagrindo kelti baudžiamąją bylą arba esant aplinkybėms, kurioms esant baudžiamoji byla nekeliama (BPK 24, 148 straipsniai).⁶¹

Atsisakoma iškelti baudžiamąją bylą:

- 1) veikoje nesant nusikaltimo sudėties;
- 2) nesant nusikalstamo įvykio;
- 3) suėjus baudžiamojo persekiojimo senaties terminui;
- 4) kaltinamajam arba įtariamajam mirus, išskyrus tuos atvejus, kai baudžiamoji byla reikalinga kelti mirusiojo reabilitacijai;

5) nesant nukentėjusiojo pareiškimo, jeigu baudžiamoji byla gali būti iškelta tik esant nukentėjusiojo pareiškimui, išskyrus atvejus, numatytus RF BPK 20 straipsnio 4 dalyje;

6) nesant teismo sutikimo kelti baudžiamąją bylą arba patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenis, numatytus RF BPK 448 straipsnio 1 dalies 1–5, 9 punktuose.⁶² Paminėtina, kad daugiausia atsisakymų iškelti baudžiamąją bylą yra nesant nusikaltimo sudėčiai, t.y. nusikaltimo subjekto požymio nebuvimas, kaltės nebuvimas, visuomenei pavojingos veikos nebuvimas, kai padaryta veika, kuri nelaikoma nusikalstama.

Prancūzijos BPK proceso pradžia nėra įtvirtinama specialiais procesiniais sprendimais. Pagal įstatymą pirmoji baudžiamojo proceso stadija yra kvota. Prancūzijos BPK 14 straipsnyje numatyta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai nustato baudžiamojo įstatymo pažeidimo faktus, renka įrodymus apie tokius pažeidimus, nustato nusikalstamas veikas padariusius asmenis, kol teisminis tyrimas dar nepradėtas⁶³.

Pagal Prancūzijos baudžiamajame procese vyraujančią nuomonę, yra keturios kvotos formos: akivaizdžių nusikaltimų ir nusižengimų kvota (BPK 53 straipsnis), pirminė kvota (BPK 75-78 straipsniai), kvota dėl abejotinos mirties (BPK 74 straipsnis), kvota dėl asmens patikrinimo (BPK 78 straipsnis).

Pirminė kvota – tai tokia kvota, kai nėra akivaizdumo požymių. Tokia kvotos forma vykdoma bendraisiais pagrindais (pavyzdžiui, prokuroras, gavęs pranešimą ir neturėdamas pakankamai informacijos pradėti baudžiamąjį persekiojimą, paveda teismo policijai atlikti kvotą pagal gautą „signalą“ apie nusikalstamą veiką). Policiją apriboja prokuroras, kai reikia priimti savarankiškus procesinius sprendimus, tačiau ji gali pradėti kvotą. Ikiteisminio tyrimo pradžia siejama su pirmos baudžiamojo proceso stadijos įgyvendinimu. Prancūzijos BPK 14 straipsnyje numatyta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai nustato baudžiamojo įstatymo pažeidimo faktus, renka įrodymus apie tokius pažeidimus, nustato nusikalstamas veikas padariusius asmenis, kol

⁶⁰Власова. Н.А. Досудебное производство в уголовном процессе. Москва. 2000. С. 331.

⁶¹ Григорьев В. И., Победкин А.В., Яшин В. Н. Уголовный процесс учебник. Москва. 2005. С. 328.

⁶² Вандышев. В. В. Уголовный процесс. Санкт-Петербургу. 2003. С 340.

⁶³ Andrejev J. Ikiteisminio tyrimo pradžia kitų valstybių baudžiamojo proceso teisėje. // Teisinės minties šventė-2004. Vilnius: LTU. P.124.

teisminis tyrimas dar nepradėtas⁶⁴. Po to, kai buvo pasinaudota įstatymo suteiktomis galimybėmis išsiaiškinti reikalingą informaciją, gali būti pradėta pirminė kvota arba asmuo paleidžiamas, nesant pagrindo pradėti kvotą⁶⁵.

Pagal Prancūzijos BPK, atliekant preliminarų nusikalstamų veikų tyrimą (pranc. *enquete preliminaire*), siekiama:

- patikrinti gautų skundų arba pranešimų apie padarytas (daromas) nusikalstamas veikas pagrįstumą. Tiesa, kaip rodo statistikos duomenys, maždaug 75 procentai skundų arba pranešimų apie padarytas nusikalstamas veikas, preliminaraus tyrimo metu nepatvirtinamos;

- surinkti pirminius duomenis, kurių pagrindu būtų įmanoma atlikti sudėtingesnę tyrimą. Pirminiai duomenys apie padarytą arba daromą nusikalstamą veiką preliminaraus tyrimo metu gali būti renkami tiek procesine, tiek ne procesine forma (taikant operatyvinės veiklos būdus ir metodus)⁶⁶.

Analizuojant įtvirtintas įvairių šalių įstatymuose dėl nusikaltimo nukentėjusiojo asmens galimybes veikti proceso eigą, visų pirma, reikia pabrėžti, kad kai kurių tikslingumo principo formų neįmanoma realizuoti be jo sutikimo. Jei nukentėjusysis nesutinka, mediacija nebus pritaikyta. Nukentėjusysis, siekdamas, kad, nepaisant prokuroro atsisakymo vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, procesas vyktų toliau, gali veikti dviem būdais. Vadinamojoje civilinio ieškinio sistemoje (Prancūzijoje, Belgijoje), jei prokuratūra nesiima tyrimo, nukentėjusysis gali civiline tvarka įteikti baudžiamųjų bylų teisėjui (tardytojui ar teismui) ieškinio pareiškimą, dėl kurio, savo ruožtu, iškeliama baudžiamoji byla (Prancūzijos BPK 2 ir 3 straipsniai; Belgijos baudžiamojo tyrimo kodekso 63 ir 185 straipsniai)⁶⁷. Antrasis būdas – nukentėjusysis gali prašyti teisėjo, kad šis lieptų prokuratūrai iškelti baudžiamąją bylą. Prokuroras, gavęs iš teisėjo nukentėjusiojo pareiškimą, netenka teisės spręsti baudžiamojo persekiojimo tikslingumo klausimą. Nepradėti proceso galima tik esant formaliems pagrindams: senačiai ir pan.⁶⁸ Skirtingai nei anksčiau aprašytu atveju, čia pradedamas tik baudžiamasis procesas.

Olandijoje dėl bylos neiškėlimo ar nutraukimo, suinteresuotas asmuo gali kreiptis į Apeliacinį teismą. Šis apklausia skundo autorių ir prokuratūrą. Ginčai vyksta teismo kolegijoje. Motyvuotu sprendimu Apeliacinis teismas arba patvirtina bylos nutraukimą dėl „visuotino intereso“ arba įsako prokuratūrai pradėti tyrimą (Olandijos BPK 12 straipsnis)⁶⁹.

⁶⁴ Code of Criminal Procedure <http://wings.buffalo.edu/law/bclc/resource.htm> (2006-04-18).

⁶⁵ Andrejev J. Ikitiesminio tyrimo pradžia kitų valstybių baudžiamojo proceso teisėje // Teisinės minties šventė. 2004. Vilnius: LTU, 2006. P. 142.

⁶⁶ Panomariovas A. Ikitiesminio tyrimo formos Prancūzijos Respublikoje // Jurisprudencija. 2003, T 49 (41). P. 142.

⁶⁷ Elliott C., Vernon C. French legal system. G. Britain, 2000. P. 158-159.

⁶⁸ Гуценко К. Ф., Головки Л.В., Филимонов Б.А. Уголовный процесс западных государств. Москва. 2001. С. 320.

⁶⁹ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 450.

Vokietijoje nukentėjusiajam dėl bylos neiškėlimo ar nutraukimo taip pat įstatymas numato teisę kreiptis į generalinį prokurorą, o šiam atmetus prašymą, nukentėjusysis gali kreiptis į Apeliacinį teismą, kuris turi kompetenciją nurodyti prokuratūrai imtis baudžiamojo persekiojimo.

Švedijoje nukentėjusysis byloje, kuriose prokuroras atsisakė baudžiamojo persekiojimo, gali pats palaikyti privatą kaltinimą. Įvertinant jo ribotas, palyginti su prokuroro, galimybes, teisme taikomos panašios į civilinio proceso taisyklės⁷⁰. Panašią teisę turi ir nukentėjusysis Prancūzijoje: nesudėtingų nusikaltimų atvejais, dėl kurių neatliekamas parengtinis tardymas, prokurorui atsisakius pradėti baudžiamąjį persekiojimą, jis gali kreiptis į teismą prašydamas nusiųsti kaltininkui „tiesioginį kvietimą į teismą“⁷¹.

Lietuvoje privataus kaltinimo institutas niekaip nesiejamas su prokuroro atsisakymu vykdyti baudžiamąjį persekiojimą. Nukentėjusysis tam tikrose byloje yra pagrindinis kaltintojas ir prokuroras gali imtis kaltinimo tik įstatymo numatytais sąlygomis.

Lietuvoje įstatymas apibrėžia nusikalstamų veikų ratą, kur galimas privatus kaltinimas (BPK 407 straipsnis), t.y. atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą. Toks institutas numatytas ir užsienio šalių įstatymuose. Ispanijoje prokuratūra negali be nukentėjusiojo skundo iškelti bylos dėl nedidelių nusikaltimų, kurie pažeidžia tik privačius interesus. Nusikaltimų, už kuriuos baudžiamoji atsakomybė atsiranda tik esant nukentėjusiojo pareiškimui, atvejais, nukentėjusysis yra vienintelis asmuo, galintis imtis kokių nors veiksmų. Italijoje už nedidelius baudžiamuosius nusižengimus, vadinamus privačiais baudžiamaisiais nusižengimais, baudžiamasis persekiojimas taip pat pradamas tik esant nukentėjusiojo pareiškimui. Vokietijoje nukentėjusiojo skundas yra būtinas nedidelių nusikaltimų atvejais. Nors prokuratūra negali iškelti bylos, kol nukentėjusysis nepasiskundė, ji gali savo iniciatyva imtis tyrimo priemonių. Prancūzijoje dėl kai kurių veikų, kuriose nėra nukentėjusio skundo, prokuratūra negali pradėti jokio tyrimo⁷². Rusijoje tam tikrais atvejais byla gali būti keliami esant nukentėjusiojo pareiškimui, o jei jo nėra, byla nekeliami. Esant įstatymo numatytais pagrindais, byla gali būti iškelta ir nesant nukentėjusiojo pareiškimo⁷³.

Baudžiamasis persekiojimas dėl ypač sunkių nusikaltimų, kurie kelia pavojų valstybei, gali būti vykdomas tik gavus atitinkamų institucijų leidimą. Vokietijoje už valstybės paslapties atskleidimą byla keliami tik gavus federalinės Vyriausybės leidimą. Prancūzijoje, pavyzdžiui, už fiskalinius nusikaltimus byla keliami tik pagal mokesčių administracijos skundą. Ši administracija privalo kreiptis į prokuratūrą, jei gauna fiskalinių pažeidimų komisijos pritarimą. Leidimų sistema labai išplėtotą ir Anglijoje, kur kelti bylas dėl nusikaltimų, susijusių su valstybe, galima tik gavus

⁷⁰ Tiberg H., Sterzel F., Cronkult P. Swedish law. A survey. Stockholm. 1994. P. 510.

⁷¹ Гуценко К. Ф., Головки Л.В., Филимонов Б.А. Уголовный процесс западных государств. Москва. 2001. С. 320.

⁷² Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.445.

⁷³ Вандышев. В. В. Уголовный процесс. Санкт-Петербург, 2003. С. 340.

Attorney general arba Director of public prosecutions (specializuotų kaltinimo tarnybų) sutikimą⁷⁴.

RF BPK 448 straipsnio 1 dalies 1-5, 9 punktuose nurodytų asmenų atžvilgiu kelti baudžiamąją bylą galima tik įstatymų numatyta tvarka, gavus specialų, numatytą Rusijos BPK ir remiantis kitais teisinais - normatyviniais aktais leidimą.

Prancūzijoje senaties terminas priklauso nuo nusižengimo pobūdžio: treji metai baudžiamiesiems nusižengimams ir dešimt metų nusikaltimams Ispanijoje baudžiamųjų nusižengimų senatis priklauso nuo bausmės dydžio, Anglijoje bendros taisyklės nėra, o senaties terminus nustato konkrečiam nusikaltimui skirtas įstatymas⁷⁵. Rusijoje senaties terminas yra dveji metai po nežymaus nusikaltimo padarymo, šešeri metai padarius vidutinio sunkumo nusikaltimą, dešimt metų padarius sunkų nusikaltimą, penkiolika metų padarius ypatingai sunkų nusikaltimą.

Asmenims, padariusiems nusikaltimus prieš žmonijos saugumą ir prieš taiką, nusikaltimo senaties termino nėra.

Valstybėse, kuriose įtvirtintas tikslingumo principas, praktika nekelti baudžiamosios bylos, taip vadinamajam „bendro intereso labui“, yra teisinga. Jei padaryta nusikalstama veika yra nedidelė, už ją nenumatyta nuobaudos arba ši nuobauda nedidelė, nepradedant ikiteisminio tyrimo (nekeliant bylos), yra įtvirtinamas proceso greitumo ir ekonomijos principas. Taupomos teisingumo institucijų materialines lėšos, suteikiama pareigūnams galimybė išaiškinti ir tirti sunkius nusikaltimus. Kita vertus, valstybėse, kuriose įtvirtintas legalumo principas ir baudžiamasis persekiojimas privalomas, vykdo teisingą praktiką BPK apibrėžiant atvejus, kada pradėti ikiteisminį tyrimą (iškelti baudžiamąją bylą) atsisakoma. Tokie, pavyzdžiui, yra atvejai, kai nusižengimas laikomas menku ar nėra visuomeninio intereso. Lietuvos BPK, o taip pat ir kitų užsienio valstybių, kaip Vokietijos ir Rusijos BPK, numato procesines prielaidas, kada baudžiamasis procesas negalimas ir pradėti ikiteisminį tyrimą ar kelti baudžiamąją bylą turi būti atsisakyta. Tyrimas nepradedamas tais atvejais, kai bylos proceso metu turėtų būti nutrauktos dėl aplinkybių, kurioms esant baudžiamasis procesas negalimas ir taip yra užtikrinamas proceso ekonomiškumo principas.

Apžvelgiant užsienio šalių praktiką atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą, matyti, kad net atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą, nukentėjusiajam užtikrinama teisė skųsti prokuroro sprendimą aukštesniajam prokurorui ar teismui. Tokia praktika teisinga, nes taip yra užtikrinama nukentėjusiojo teisių ir interesų gynimą, o taip pat leidžia kontroliuoti žemesnių institucijų pareigūnų veiksmus, t.y. teisėtai ar ne, šie atsisakė pradėti ikiteisminį tyrimą.

⁷⁴ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 446.

⁷⁵ Ten pat. P. 444.

5. ATSIKAKYMO PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ PRAKTIKA ŠILUTĖS RAJONO POLICIJOS KOMISARIATE

Empirinis tyrimas atliktas tiriant atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagas Šilutės rajono policijos komisariate (toliau – Šilutės r. PK) nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2007 m. sausio 1 d. Siekiant nuosekliau išanalizuoti medžiagas, tyrimo rezultatai bus aptarti pagal metus. Kiek Šilutės r. PK atskirais metais atsisakyta pradėti ikiteisminių tyrimų, pateikiama šioje lentelėje.

Lentelė Nr. 1. Atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą skaičius Šilutės r. PK nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2007 m. sausio 1 d.

2003 m. gegužės – gruodžio mėn.	2004 m. sausio – gruodžio mėn.	2005 m. sausio – gruodžio mėn.	2006 m. sausio – gruodžio mėn.
77	87	145	82

Buvo minėta, kad atsisakymai pradėti ikiteisminį tyrimą bus tiriami atskirai apžvelgiant kiekvienus metus. 2003 m. gegužės – gruodžio mėn. (per aštuonis mėnesius) Šilutės r. PK 77 kartus atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. Didžioji dalis medžiagų, kuriose atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą yra tokios, kai iš skundo, pareiškimo ar pranešimo akivaizdžiai matyti, jog ikiteisminis tyrimas atliekamas būti negali. Ant skundo, pareiškimo ar pranešimo yra Šilutės r. PK viršininko arba jo įgaliotų asmenų (viršininko pavaduotojų) užrašyta rezoliucija „atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“. Iš septyniasdešimt septynių atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą, tik dvylikoje medžiagų ant skundo pareiškimo ar pranešimo yra užrašyta rezoliucija, nurodanti patikslinti aplinkybes. Rezoliucijos įvairios – „patikslinti aplinkybes ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradžios“, „patikslinti įvykio aplinkybes ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo atsisakymo“, „patikslinti aplinkybes iki... tam tikros datos (nurodomas 3 dienų terminas) ir spręsti klausimą dėl ikiteisminio tyrimo pradžios“, „patikslinti pareiškimą iki... tam tikros datos (nurodomas 5 dienų terminas iki kada turi būti patikslinta) ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradžios“. Po rezoliucijomis yra nurodoma rezoliucijos užrašymo data ir rezoliuciją užrašiusio asmens parašas. Iš tirtų medžiagų matyti, kad dažniausiai rezoliucijas užrašė komisariato viršininkas, tik keletojė medžiagų – viršininko pavaduotojų rezoliucijos.

Rezoliucijos „patikslinti aplinkybes“ formuluotė neatitinka BPK 168 straipsnio konstrukcijos. Tokią rezoliucijos formuluotę galima suprasti įvairiai, net klaidingai, kadangi visiškai neaišku kokias aplinkybes būtina patikslinti. Iš 168 straipsnio konstrukcijos aišku, kad

rezoliucija turėtų būti tokia – „patikslinti skundą, pareiškimą ar pranešimą“, t.y. rezoliucija turi būti aiškiai išreikštas sprendimas patikslinti skunde, pareiškime ar pranešime nurodytus faktus.

Atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą medžiaga, kuriose nurodyta patikslinti skundą, pareiškimą ar pranešimą, galima sugrupuoti taip:

1) medžiagos, kuriose reikalinga patikslinti žalą dėl sunaikinto ar sugadinto turto, nes asmuo, parašęs pareiškimą nenurodė, kokia jam dėl to padaryta žala;

2) medžiagos, kuriose reikalinga patikslinti asmens sužalojimo aplinkybes, nes pagal Šilutės ligoninės priimamojo pranešimą, nuvykus į ligoninės priėmimo skyrių, sužalotas asmuo po apžiūros būna pasišalinęs iš ligoninės arba būna tokios būklės, kad neįmanoma jo apklausti ir išsiaiškinti, kaip jis buvo sužalotas ar susižalojo;

3) medžiagos dėl grasinimo nužudyti, kai asmuo nurodo, jog grasinama jį nužudyti, tačiau iš pareiškimo negalima nustatyti, ar grasinimas realus;

4) medžiagos dėl vagysčių, kuriose reikalinga patikslinti padarytą žalą bei įvykio aplinkybes;

Tiriant 2003 m. atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagas, reikia išskirti dar vieną medžiagų grupę, kuriose priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tai eismo įvykiai, kuriuose vairuodami automobilį susižalojo patys automobilių vairuotojai. 2003 m. Šilutės r. PK dėl eismo įvykių, kurių metu susižalojo pats vairuotojas, keturiose medžiagose yra atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, nurodant asmenį patraukti administracinėn atsakomybėn pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 124 – 1 straipsnio 6 dalį. Vėliau medžiagos dėl eismo įvykių, kurių metu eismo įvykį sukėlė pats vairuotojas ir pats susižalojo, buvo perduotos registruoti ir tirti komisariato Viešosios policijos eismo priežiūros grupei. Toks sprendimas pagrįstas, nes BPK numato baudžiamąją atsakomybę sužalojus kitą asmenį, o ne susižalojus pačiam. Tokiais atvejais negali būti sprendžiamas klausimas, ar pradėti ikiteisminį tyrimą, ar ne, kadangi tokie santykiai reguliuojami administracine tvarka.

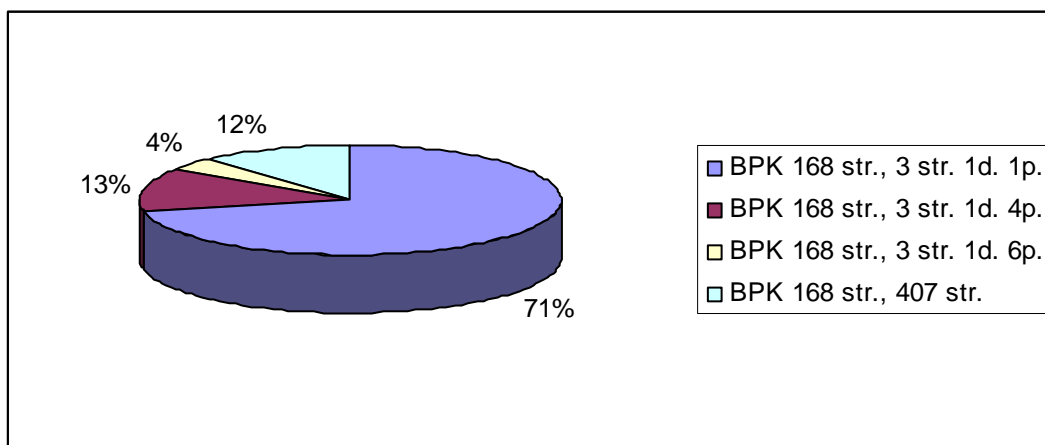
Išnagrinėjus 2003 m. atsisakymus pradėti ikiteisminius tyrimus, nustatyta, kad daugiausia tokių tyrimų yra pradėta pagal ikiteisminio tyrimo pareigūno surašytą protokolą - pareiškimą, jų yra 42. Pagal pačio asmens surašytą skundą, pareiškimą ar pranešimą – 13, ir pareigūnui surašius tarnybinių pranešimą – 22 medžiagos. Asmuo, atėjęs į policijos komisariatą pranešti apie nusikalstamą veiką ar pasiskųsti dėl kieno nors neteisėtos veikos, yra išklausomas ir surašomas protokolas-pareiškimas, kuris ir registruojamas į policijos įstaigoje esančią „Gyventojų pasiūlymų, skundų ir prašymų bei tarnybinių pranešimų nagrinėjimo knygą“. Kai asmuo atneša į policijos komisariatą jau surašytą skundą, pareiškimą ar pranešimą, registruojamas skundas, pareiškimas ar pranešimas, o protokolas - pareiškimas šiuo atveju neberašomas. Pagal tarnybinius pranešimus registruojama medžiaga apie įvykį, policijos pareigūnui surašius tarnybinių pranešimą.

Išanalizavus atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagas, kuriose gautas patikslinimas, matyti, kad tik nedidelėje dalyje medžiagų pateikti pirminiai duomenys yra akivaizdžiai neteisingi. Tokiose medžiagose atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą ir nurodoma, kad atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, esant akivaizdžiai neteisingiems faktams. Didžioji dalis nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priimami, kai nėra nusikaltimo požymių arba esant aplinkybėms, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas.

Iš 77 atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą, vadovaujantis BPK 168 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą 55 kartus. Vadovaujantis BPK 168 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu – 10 kartų, vadovaujantis BPK 168 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu – 3 kartus. Dar devyniose medžiagose nurodyta, kad atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais.

PAVYZDYS Nr.1

Atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą atvejai Šilutės r. PK 2003 m. gegužės – gruodžio mėn.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad daugiausia atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu – 71 procentas, BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu – 13 procentų, to paties straipsnio 1 dalies 6 punktu – 4 procentai. Vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais – 12 procentų.

Tiriant atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą atvejus, tikslinga apžvelgti, kiek pradėtų ikiteisminių tyrimų per 2003 m. gegužės – gruodžio mėn. buvo nutraukta pagal BPK 212 straipsnio 1 dalies 1 punktą ir 3 straipsnį. Šilutės r. PK informatikos poskyrio rengiamose metinėse ataskaitose nurodyta, kad nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2004 m. sausio 1 d. iš viso užregistruota 1051 nusikalstama veika, iš jų 266 tyrimai nutraukti vadovaujantis BPK 212 straipsnio 1 dalimi ir 3 straipsniu. Pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktą nutraukti 242 ikiteisminiai tyrimai. Vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu nutrauktas 1, BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu – 12, BPK 3 straipsnio 1 dalies 5, 6, 7 punktais – po 1 ikiteisminį tyrimą. Vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 9 punktu nutraukti 2 ikiteisminiai tyrimai.

Nutrauktų ikiteisminių tyrimų pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 3 ir 8 punktus nėra. Tai iliustruoja lentelė Nr. 2.

Lentelė Nr. 2 Nutraukti ikiteisminiai tyrimai (pagal BPK 212 straipsnio 1 dalies 1 punktą, 3 straipsnį) Šilutės r. PK 2003 m. sausio – gruodžio mėn.

BPK 212 str. 1d. 1p., 3 str.	2003 m. gegužės – gruodžio mėn.	
BPK 168 str., 3 str. 1d. 1p.	242	90,99%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 2p.	1	0,37%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 3p.	-	-
BPK 168 str., 3 str. 1d. 4p.	12	4,52%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 5p.	1	0,37%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 6p.	7	2,63%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 7p.	1	0,37%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 8p.	-	-
BPK 168 str., 3 str. 1d. 9p.	2	0,75%

Apžvelgus tirtas 2003 m. medžiagas matyti, kad apie priimtą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą šešiose medžiagose nėra pranešimo apie priimtą nutarimą nei asmeniui, nei prokuratūrai, keturiose medžiagose nėra pranešimo asmeniui ir trijose medžiagose nėra pranešimo prokuratūrai.

2004 m. sausio – gruodžio mėn. Šilutės r. PK 87 kartus atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. Daugumoje tyrimo medžiagų matyti, kad atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, nes iš skundo, pareiškimo ar pranešimo akivaizdu, jog ikiteisminis tyrimas atliekamas būti negali. Ant skundo, pareiškimo ar pranešimo yra užrašyta komisariato vadovo ar jo įgalioto asmens rezoliucija „atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“ ir jokių papildomų nurodymų. Iš aštuoniasdešimt septynių atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą, devyniolikoje medžiagų ant skundo pareiškimo ar pranešimo yra rezoliucija, nurodanti patikslinti aplinkybes. Rezoliucija yra dviejų rūšių: arba „patikslinti aplinkybes iki... (nurodoma data, paprastai duodamas 3 dienų terminas) ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradžios“, arba „patikslinti pareiškimą ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradžios“. Pastarąją rezoliuciją užrašydamas vadovas nenurodo termino, iki kurio turi būti patikslintos aplinkybės. Daugiausia tokių medžiagų yra pradėta pagal ikiteisminio tyrimo pareigūno surašytą tarnybinį pranešimą – 39 medžiagos. Pagal asmens pačio surašytą prašymą, skundą – 20 medžiagų ir pareigūnui surašius tarnybinį pranešimą – 28 medžiagos.

Patikslinimai, kaip ir 2003 m. atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagose, yra tose medžiagose, kur skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai, reikalaujantys patikslinimo. Tai tyrimai dėl sunaikinto ar sugadinto turto, nes asmuo, parašęs pareiškimą, nenurodė, kokia jam dėl

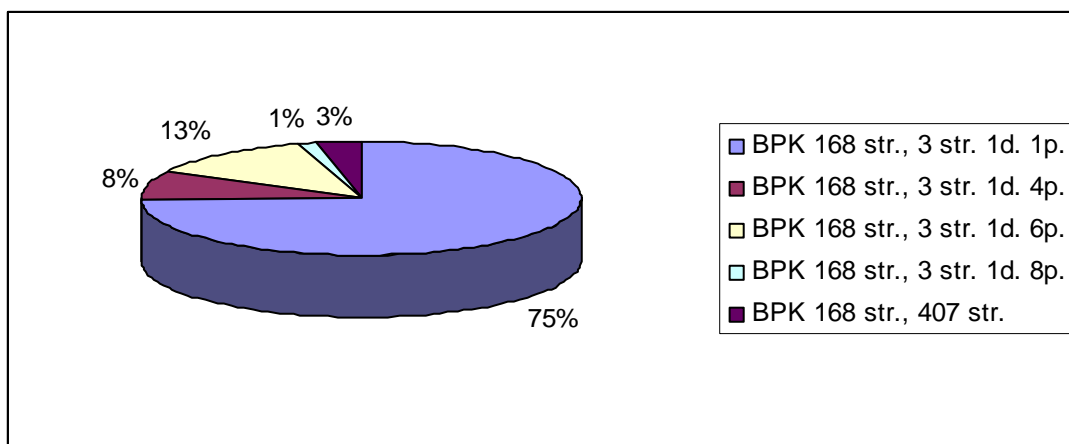
to padaryta žala. Tyrimai dėl asmens sužalojimo ar susižalojimo aplinkybių, nes nėra galimybių tai išsiaiškinti nedelsiant. Taip pat tyrimų medžiagos dėl grasinimo nužudyti, siekiant išsiaiškinti, ar grasinimas realus ir kai kuriais atvejais dėl vagysčių, siekiant nustatyti daiktų vertę.

Kaip ir 2003 m. tyrimo medžiagoje, išanalizavus 2004 m. atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagą, kuriose gautas patikslinimas, nustatyta, kad nedidelėje dalyje medžiagų pateikti pirminiai duomenys yra akivaizdžiai neteisingi. Didžioji dalis nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priimami esant aplinkybėms, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas.

Tiriant nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą matyti, kad pradėti ikiteisminį tyrimą atsisakoma vadovaujantis BPK 168 ir 3 straipsniais, nurodant pastarojo straipsnio 1 dalį bei atitinkamą punktą. Dalis nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priimti vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais.

Iš 87 atvejų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, vadovaujantis BPK 168 straipsniu ir 3 straipsniu 1 dalies 1 punktu, atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą 65 kartus. Vadovaujantis BPK 168 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu – 7 kartus, BPK 168 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu – 11 kartų, vadovaujantis BPK 168 straipsniu ir 3 straipsniu 1 dalies 8 punktu – 1 kartą. 3 kartus atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais.

PAVYZDYS Nr. 2. Atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą atvejai Šilutės r. PK 2004 m. sausio – gruodžio mėn.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad daugiausia atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu – 75 procentai, BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu – 8 procentai, 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu – 13 procentų, to paties straipsnio 1 dalies 8 punktu – 1 procentas. Vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais – 3 procentai.

Šilutės r. PK informatikos poskyrio parengtose metinėse ataskaitose nurodyta, kad 2004 m. sausio – gruodžio mėn. užregistruotos 1534 nusikalstamos veikos, iš jų pagal BPK 212 straipsnio 1 dalies 1 punktą ir 3 straipsnį nutraukti 765 tyrimai. Vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, nutraukti 322, BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu – 401, BPK 3 straipsnio 1

dalies 4 punktu – 26, BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu –2, BPK 3 straipsnio 1 dalies 7 punktu – 5, BPK 3 straipsnio 1 dalies 9 punktu – 9 ikiteisminiai tyrimai. Tai iliustruoja lentelė Nr. 3.

Lentelė Nr. 3. Nutraukti ikiteisminiai tyrimai (pagal BPK 212 straipsnio 1 dalies 1 punktą ir 3 straipsnį) Šilutės r. PK 2004 m. sausio – gruodžio mėn.

BPK 212 str. 1d. 1p., 3 str.	2004 m. sausio – gruodžio mėn.	
BPK 168 str., 3 str. 1d. 1p.	322	42,09%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 2p.	401	52,42%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 3p.	-	-
BPK 168 str., 3 str. 1d. 4p.	26	3,40%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 5p.	-	-
BPK 168 str., 3 str. 1d. 6p.	2	0,26%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 7p.	5	0,65%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 8p.	-	-
BPK 168 str., 3 str. 1d. 9p.	9	1,18%

Septyniolikoje tyrimo medžiagoje, kuriose priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, nėra pranešimo apie priimtą nutarimą skundą, pareiškimą ar pranešimą pateikusiam asmeniui, dvejose nėra pranešimo apie priimtą nutarimą prokuratūrai.

2005 m. sausio – gruodžio mėn. Šilutės r. PK 145 kartus atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. Minėta, kad 2003 m. ir 2004 m. didžioji dalis atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą buvo tokie, kai iš skundo, pareiškimo ar pranešimo akivaizdžiai buvo matyti, jog ikiteisminis tyrimas atliekamas būti negali. Ant skundo, pareiškimo ar pranešimo, komisariato viršininko ar jo įgalioto asmens, buvo rezoliucija „atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“ ir jokių nuorodų apie faktų patikslinimą. Išanalizavus 2005 m. atsisakymus pradėti ikiteisminį tyrimą, matyti, kad iš 145 atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą tik dvidešimt keturiose medžiagose ant skundo, pareiškimo ar pranešimo yra rezoliucija „Atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“. 121 medžiagoje atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą yra komisariato viršininko, jo įgalioto asmens rezoliucija, nurodanti patikslinti pateiktus faktus (vadovų rezoliucija – patikslinti aplinkybes). Matyti, kad kitaip nei aukščiau aptartais metais, įstaigos vadovai nurodo tikslinti pateiktus faktus, t.y. iš asmenų pateiktų skundų, pareiškimų ar pareigūnų surašytų tarnybinių pranešimų, nėra akivaizdžiai matyti, jog ikiteisminis tyrimas negali būti pradėtas. Siekiant nustatyti, ar pradėti ikiteisminį tyrimą, ar ne, būtinas faktų patikslinimas. Aptariant įstaigos vadovo ir jo įgaliotų asmenų rezoliucijas, galima pastebėti, kad vieningos rezoliucijų formuluotės nėra. Kaip ir aukščiau aptartose medžiagose, nurodoma „patikslinti aplinkybes ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradžios“, „patikslinti įvykio

aplinkybes ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo atsisakymo“, „patikslinti aplinkybes iki..(tam tikros datos (nurodomas 3, 4, 5, 7 dienų terminas)) ir spręsti klausimą dėl ikiteisminio tyrimo pradžios“. Atsirado ir kitokių rezoliucijų kaip „patikslinti pareiškimą iki... (nurodoma tam tikra data (nurodomas 25 dienų terminas) iki kada turi būti patikslinta) ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradžios“, „organizuoti budėtojui informacijos patikrinimą“, „patikslinti (iki tam tikros datos) ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradžios“, „patikslinti pareiškimą ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo“, „patikslinti (iki t.t. datos) ir spręsti pagal įvykio vietą.“. Kai kuriose medžiagose yra vadovo ar jo įgalioto asmens viena rezoliucija, nurodanti „budėtojui organizuoti informacijos patikrinimą“, ir antra rezoliucija „patikslinti faktus iki...(nurodytos datos, paprastai nurodomas 5 dienų terminas), „organizuoti aplinkybių patikslinimą, pasitvirtinus faktams priimti protokolą - pareiškimą“.

Dvejose medžiagose vietoj pilnos rezoliucijos yra užrašyta tik pareigūno pavardė, nenurodant ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, ar tikslinti aplinkybes, ar pradėti ikiteisminį tyrimą. Prie rezoliucijų nurodoma rezoliucijos data ir pasirašo rezoliuciją užrašęs asmuo. Paprastai rezoliucijas yra užrašęs komisariato viršininkas, tik keletose medžiagų yra viršininko pavaduotojų rezoliucijos.

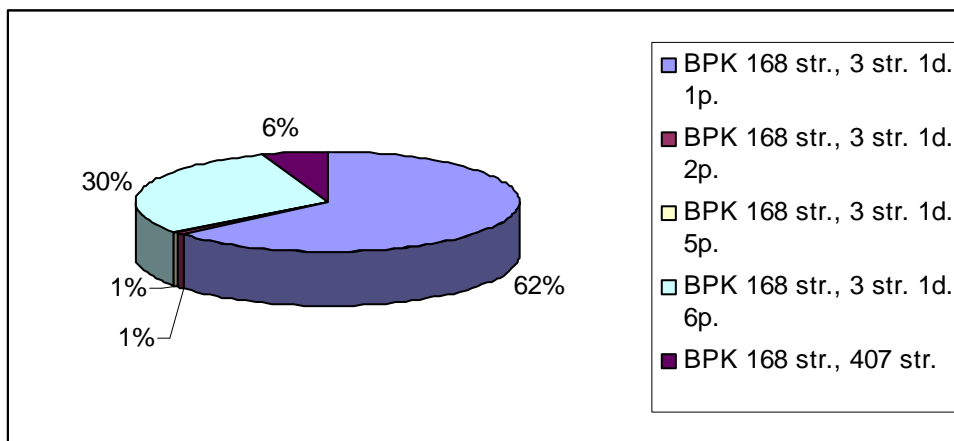
Daugiausia atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą, kai patikslinus aplinkybes nustatyta, kad nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimą požymių. Tai tokios situacijos, kai nėra nusikaltimo įvykio, pavyzdžiui, asmuo kreipėsi į Šilutės r. PK pareigūnus, pranešdamas, kad iš jam priklausančio garažo pavogti įrankiai. Patikslinus pareiškimą, t.y. kitą dieną pareigūnui nuvykus pas pareiškimą parašiusį asmenį, šis paaiškino, kad įrankius atrado garaže, tik padėtus kitoje vietoje.

Apie nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą prokurorui nepranešta tik retais atvejais. Skirtingai nei prokuratūrai, apie priimtą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą žmogui dažnai nepranešta. Iš šimto keturiasdešimt penkių medžiagų, pranešimo žmogui nėra dvylikoje medžiagų.

Peržiūrėjus 2005 m. atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagas, nustatyta, kad daugiausia tokių medžiagų yra pradėta pagal ikiteisminio tyrimo pareigūno surašytą protokolą - pareiškimą, jų yra 18. Pagal pačio asmens surašytą pareiškimą, prašymą, skundą – 32 ir pareigūnui surašius tarnybinį pranešimą – 95 medžiagos.

2005 m. iš 145 medžiagų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, vadovaujantis BPK 168 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, pradėti ikiteisminį tyrimą atsisakyta 92 atvejais. Vadovaujantis BPK 168 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalies 2 ir 5 punktais – po 1, BPK 168 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu – 43 atvejais. Dar aštuoniose medžiagose nurodoma, kad atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais.

PAVYZDYS Nr. 3 Atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą atvejai Šilutės r. PK 2005 m. sausio – gruodžio mėn.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad daugiausia atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu – 62 procentai, BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu – 1 procentas, 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu – 1 procentas, to paties straipsnio 1 dalies 6 punktu – 30 procentų, vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais – 6 procentai.

Šilutės r. PK informatikos poskyrio parengtose metinėse ataskaitose nurodyta, kad 2005 m. sausio – gruodžio mėn. užregistruota 1262 nusikalstamos veikos, iš jų pagal BPK 212 straipsnio 1 dalies 1 punktą ir 3 straipsnį nutraukti 875 tyrimai. Vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu nutraukti 408, BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu – 409, BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu – 39, BPK 3 straipsnio 1 dalies 5 punktu – 1, BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu – 2, BPK 3 straipsnio 1 dalies 7 punktu – 10, BPK 3 straipsnio 1 dalies 9 punktu – 6 ikiteisminiai tyrimai. Tai iliustruoja lentelė Nr. 4.

Lentelė Nr. 4. Nutraukti ikiteisminiai tyrimai (pagal BPK 212 straipsnio 1 dalies 1 punktą, 3 straipsnį) Šilutės r. PK 2005 m. sausio – gruodžio mėn.

BPK 212 str. 1d. 1p., 3 str.	2005 m. sausio – gruodžio mėn.	
BPK 168 str., 3 str. 1d. 1p.	408	46,63%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 2p.	409	46,74%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 3p.	-	-
BPK 168 str., 3 str. 1d. 4p.	39	4,46%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 5p.	1	0,11%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 6p.	2	0,23%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 7p.	10	1,14%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 8p.	-	-
BPK 168 str., 3 str. 1d. 9p.	6	0,69%

Iš tirtų 2005 m. medžiagų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą matyti, kad patikslinimai gauti pareigūnui nuvykus į asmens, kurio skundas, pareiškimas ar pranešimas gautas, gyvenamąją vietą ir pasikalbėjus su juo. Dveiose medžiagose yra pareigūnų tarnybiniai pranešimai apie tai, kad asmenų pareiškimai patikslinti telefonu. Pareigūnui kartais patikslinimą gauti yra sunku ar net visai neįmanoma. Tai atvejais, kai nuvykus į asmens, pateikusio skundą, pareiškimą ar pranešimą, gyvenamąją vietą, jo rasti nepavyksta. Pareigūnas kartais turi vykti net keletą kartų pas tą patį asmenį, kad patikslintų skundą, pareiškimą ar pranešimą. Asmeniui išvykus į užsienį, patikslinimo gauti nėra galimybių. Tai galima iliustruoti 2005-04-12 gautu migracijos poskyrio viršininkės tarnybiniu pranešimu, kad 2005-03-04 kreipėsi pilietė M. S., kuri pranešė, jog iš automobilio pavogtas jos asmens pasas. Pilietei M. S. buvo pasiūlyta kreiptis į budėtojų dalį ir rašyti pareiškimą dėl pagrobto dokumento, tačiau ji atsisakė. Ant tarnybinio pranešimo buvo rezoliucija patikslinti aplinkybes iki 2005-04-20. Nuvykus į pilietės M. S. deklaruotą vietą patikslinti aplinkybes, nustatyta, kad ji ten negyvena. Iš pažymos „Asmenų, kirtusių valstybės sieną” buvo matyti, kad moteris 2005-04-28 išvyko iš Lietuvos ir negrižo. Buvo priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kadangi nebuvo oficialaus pareiškimo, pateikto nustatyta tvarka, ir nebuvo galima spręsti, ar dokumentas pagrobtas, ar prarastas kitomis aplinkybėmis.

Dalyje skundų, pareiškimų ar pranešimų nurodyti faktai yra akivaizdžiai neteisingi ir ikiteisminį tyrimą atsisakoma pradėti. Didžioji dalis skundų, pareiškimų ar pranešimų dėl nusikalstamos veikos yra teisingi, tačiau baudžiamasis procesas negali vykti dėl aplinkybių, kurioms esant procesas nepradedamas.

Tarp 2005 m. atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą, yra dalis medžiagų, kurių nebuvo 2003 m. ir 2004 m. Tai medžiagos, kuriose priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl asmens dokumento pagrobimo, pavyzdžiui, kai asmuo, atėjęs į policijos komisariato migracijos poskyrį išsiimti asmens dokumento vietoj prarasto, nurodo, kad dokumentą iš jo pavogė. Migracijos poskyrio pareigūnai rašo tarnybinius pranešimus dėl asmens dokumento vagystės. Po patikslinimo paaiškėja, kad asmens dokumentas pagrobtas nebuvo, o asmuo taip pasakė migracijos poskyryje tikėdamasis, kad už pavogtą dokumentą reikės mažiau mokėti arba bijodamas, jog jam bus skirta bauda. Asmenys, pranešę, jog pasas pagrobtas, yra senyvo amžiaus, kaime gyvenantys asmenys. 2005 m. iš dvidešimt dviejų medžiagų, kuriose atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, tik vienoje iš tiesų buvo pavogtas asmens dokumentas – pasas, ir dėl šios vagystės jau buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas.

2003 m. ir 2004 m. medžiagose nebuvo prokuroro panaikintų atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą dėl pareigūnų nemotyvuotų nutarimų. 2005 m. dveiose medžiagose yra prokuroro nutarimas panaikinti nemotyvuotą tyrėjo atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą. Vienoje medžiagoje prokuroras nurodo, kad tyrėjas, motyvuodamas, kad pilietė V. D. rankinę paliko ant suoloelio, rankinės vertė neviršija 250 MGL, todėl nėra 185 straipsnyje numatytų požymių,

neteisėtai atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą, nes, priimant nutarimą, nenurodyta rankinės vertė, todėl nėra galima spręsti ne tik dėl radinio pasisavinimo, bet ir apie esminį dalyką, ar nebuvo svetimo turto pagrobimo (vagystės), todėl nutarimas naikintinas. Antroji medžiaga, kurioje pareigūnas priėmė nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą pagal pareiškimą, yra dėl patalpų užliejimo vandeniui. Šilutės rajono apylinkės prokuroras nutarimu panaikino atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą. Prokuroro nutarime nurodyta, kad nutarimas priimtas neteisingai vadovaujantis baudžiamojo proceso įstatymais, todėl naikintinas. Tyrėjas savo nutarime klaidingai nurodė, kad tokia veika yra kvalifikuojama pagal BPK 188 straipsnį, kai tuo tarpu pareiškėjai buvo reikalinga išaiškinti jos teisę kreiptis civiliniu ieškiniu į teismą dėl padarytų nuostolių atlyginimo.

Iš tirtų nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2007 m. sausio 1 d. atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagų, yra tik viena medžiaga, kai asmuo apskundė tyrėjo priimtą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Iš Šilutės apylinkės prokuratūros gautas pilietės A.V. skundas dėl jai padaryto nežymaus sveikatos sutrikdymo. Skunde moteris nurodė, kad Šilutės r. PK pareigūnai nepriėmė jos pareiškimo dėl sužalojimo ir atsisakė pradėti ikiteisminį tyrimą. Moteris nurodė, kad „pareigūnai neatliko savo pareigų, o pasiūlė kreiptis į teismą privataus kaltinimo tvarka“, todėl ji prašo panaikinti Šilutės r. PK tyrėjo nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir iškelti bylą (medžiaga R3-1322, Šilutės r. PK nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą).

2006 m. sausio – gruodžio mėn. Šilutės r. PK 82 kartus atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. Išanalizavus medžiagas matyti, jog beveik visos medžiagos, kuriose atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, yra tokios, kai iš skundo, pareiškimo ar pranešimo negalima nustatyti ar pradėti ikiteisminį tyrimą, ar atsisakyti jį atlikti. Iš aštuoniasdešimt dviejų medžiagų tik keturios medžiagos tokios, ant kurių užrašyta komisariato viršininko ar jo įgalioto asmens rezoliucija „Atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“ ir kuriose be jokių patikslinamųjų veiksmų priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Visose kitose medžiagose ant skundo, pareiškimo ar pranešimo yra rezoliucija, nurodanti patikslinti aplinkybes. Rezoliucijos įvairios – „patikslinti aplinkybes“, „patikslinti aplinkybes iki... (tam tikros datos (paprastai nurodomas 5 dienų terminas, tačiau yra ir 10 dienų)). Taip pat yra tokių komisariato viršininko rezoliucijų, kuriomis jis įpareigoja savo pavaduotoją „skirti pareigūną aplinkybių patikslinimui“, „skirti pareigūną aplinkybių patikslinimui ir kontroliuoti vykdymą“, tačiau tokių rezoliucijų nėra daug. Keturiuose medžiagose rezoliuciją sudaro tik pareigūno pavardė, rezoliucijos data ir viršininko parašas. Atsirado tokių medžiagų, kur ant skundo, pareiškimo ar pranešimo yra vadovo ar jo įgalioto asmens viena (pirmoji) rezoliucija patikslinti aplinkybes, o ant pareigūno tarnybinio pranešimo, kuriuo jis praneša apie patikslintas aplinkybes, yra dar viena rezoliucija, kuria įstaigos vadovas ar jo įgaliotas asmuo nurodo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Viena rezoliucija yra „patikslinti aplinkybes iki nurodytos datos (duodamas 5 dienų terminas), po to ant pareigūno tarnybinio pranešimo, kuriame jis praneša, jog patikslinti aplinkybių nepavyko, nes asmuo nerastas namie ir

prašo terminą pratęsti, yra vadovo rezoliucija „sutinku pratęsti terminą, kol bus patikslintos aplinkybės” ir trečia rezoliucija, kuri yra užrašyta ant pareigūno tarnybinio pranešimo patikslinus aplinkybes yra „atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą”. Matyti, jog atsirado praktika, patikslinus aplinkybes, parodyti medžiagą įstaigos vadovui, kuris, peržiūrėjęs bylą, užrašo rezoliuciją, nurodančią atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tokia praktika yra teisinga, nes įpareigoja viršininą kontroliuoti, kaip yra vykdomas patikslinimo gavimas, ar laiku surašomas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

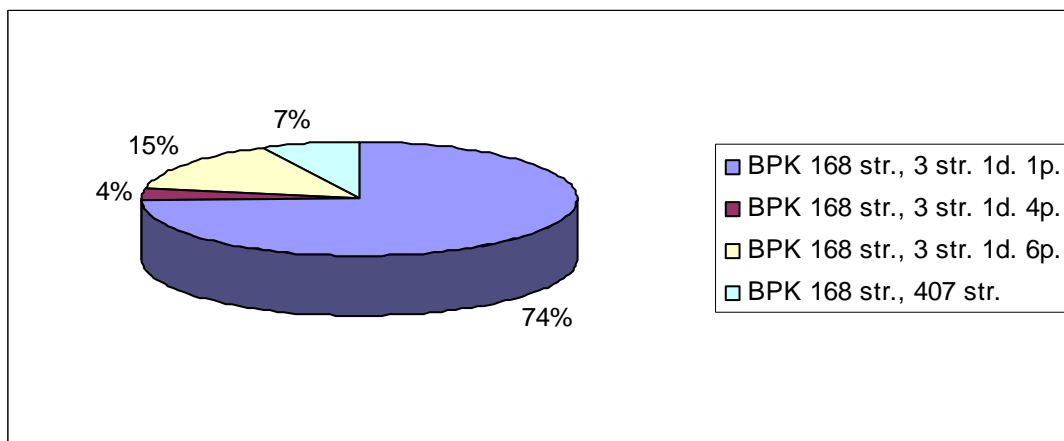
Skundai, pareiškimai ar pranešimai, kuriuose nurodyta patikslinti aplinkybes, yra keletos rūšių. Kaip ir anksčiau aptartais metais, tai medžiagos, kuriose reikalinga patikslinti žalą dėl sunaikinto ar sugadinto turto, nes asmuo, parašęs pareiškimą nenurodė, kokia jam dėl to žala padaryta; medžiagos, kuriose reikia patikslinti asmens sužalojimo aplinkybes, nes asmuo po apžiūros būna pasišalinęs iš ligoninės arba būna tokios būklės, kad neįmanoma jo apklausti ir išsiaiškinti kaip jis buvo sužalotas ar susižalojo; medžiagos dėl grasinimo nužudyti, kai asmuo nurodo, jog grasinama jį nužudyti, tačiau iš pareiškimo negalima nustatyti ar grasinimas realus; medžiagos dėl daiktų, kurių vertė skunde, pranešime ar pareiškime nenurodyta.

Peržiūrėjus 2006 m. atsisakymus pradėti ikiteisminius tyrimus, nustatyta, kad daugiausia jų yra atsisakyta pagal ikiteisminio tyrimo pareigūno surašytą protokolą – pareiškimą, jų yra 12, pagal asmens pačio surašytą skundą, pareiškimą ar prašymą – 16 medžiagų ir pareigūnui surašius tarnybinį pranešimą – 36 medžiaga. Paprastai asmenys su skundais, pranešimais ar pareiškimais kreipiasi į Policijos komisariatą. Tarp visų nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2007 m. sausio 1 d. atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, pradėtas tik vienas tyrimas, persiuntus asmens skundą iš Šilutės rajono apylinkės prokuratūros, t.y. asmuo kreipėsi ne į policijos komisariatą, o į prokuratūrą. Minimoje medžiagoje atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, nes tarp pareiškėjo ir kito asmens iškilę santykiai turėjo būti reguliuojami civilinio proceso tvarka.

2006 m. tirtose medžiagose šešiais atvejais apie priimtą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nėra pranešta skundą, pareiškimą ar pranešimą padavusiam asmeniui ar įstaigai, taip pažeidžiant jų teisę skųsti priimtą nutarimą.

Kaip minėta, 2006 m. sausio – gruodžio mėn. atsisakyta pradėti aštuoniasdešimt du ikiteisminius tyrimus. Vadovaujantis BPK 168 straipsnio ir 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą 61 kartą, 168 straipsnio ir 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu – 3 kartus. Vadovaujantis BPK 168 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu – 12 kartų. Šešiose tyrimo medžiagose nurodoma, kad atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 168 ir 407 straipsniais.

PAVYZDYS Nr. 4. Atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą atvejai Šilutės r. PK nuo 2006 m. sausio – gruodžio mėn.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad daugiausia atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu – 74 procentų, BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu – 4 procentai, 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu – 15 procentų. Vadovaujantis BPK 168 straipsniu, 407 straipsniu – 7 procentai.

Šilutės r. PK informatikos poskyrio parengtose metinėse ataskaitose nurodyta, kad 2006 m. sausio – gruodžio mėn. užregistruotos 899 nusikalstamos veikos. Pagal BPK 212 straipsnio 1 dalies 1 punktą ir 3 straipsnį nutraukti 1380 tyrimai. Vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu nutraukti 387, BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu – 869, BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu – 25, BPK 3 straipsnio 1 dalies 5 punktu – 3, BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu – 1 BPK 3 straipsnio 1 dalies 7 punktu – 9, BPK 3 straipsnio 1 dalies 8 punktu – 1, BPK 3 straipsnio 1 dalies 9 punktu – 4 ikiteisminiai tyrimai. Tai iliustruoja lentelė Nr. 5.

Lentelė Nr. 5. Nutraukti ikiteisminiai tyrimai (pagal BPK 212 straipsnio 1 dalies 1 punktą, 3 straipsnį) Šilutės r. PK 2006 m. sausio – gruodžio mėn.

BPK 212 str. 1d. 1 p., 3 str.	2006 m. sausio – gruodžio mėn.	
BPK 168 str., 3 str. 1d. 1p.	387	29,79%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 2p.	869	66,9%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 3p.	-	-
BPK 168 str., 3 str. 1d. 4p.	25	1,92%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 5p.	3	0,23%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 6p.	1	0,08%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 7p.	9	0,69%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 8p.	1	0,08%
BPK 168 str., 3 str. 1d. 9p.	4	0,31%

Iš aptartais metais nutrauktų ikiteisminių tyrimų matyti, kad daugiausia tyrimų nutraukta vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu (nepadaryta veika turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių): 2003 m. – 242, 2004 m. – 322, 2005 m. – 408, 2006 m. – 387 ikiteisminiai tyrimai. Daug tyrimų nutraukta vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu (suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui). Nedidelė dalis tyrimų nutraukta vadovaujantis kitais 3 straipsnio 1 dalies punktais. Didelis skaičius nutrauktų ikiteisminių tyrimų vadovaujantis BPK 3 straipsniu 1 dalies 1 punktu rodo, kad prieš pradėdant ikiteisminį tyrimą nebuvo įvertinta, ar veikose yra nusikalstamos veikos požymių, ar baudžiamasis procesas gali būti pradėtas. Tinkamai įvertinus aplinkybes dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo ar atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą, būtų išvengta dalies ikiteisminių tyrimų pradėjimo, kurie proceso metu buvo nutraukti.

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. (per aštuonis mėnesius) iš viso buvo atsisakyti pradėti 77, 2004 m. – 87 ikiteisminiai tyrimai. 2005 m. iš viso buvo atsisakyti pradėti 145 ikiteisminiai tyrimai. 2006 m., per kuriuos atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą 82 kartus, matyti, kad atsisakymų pradėti tyrimus 2006 m. yra maždaug trečdaliu mažiau nei 2005 m. Tai galima paaiškinti tuo, kad 2006 m. visų užregistruotų nusikalstamų veikų sumažėjo. 2006 m. iš viso užregistruota 899 nusikalstama veika ir pradėti ikiteisminiai tyrimai. Tuo tarpu 2005 m. per tą patį laikotarpį – 1262, t.y. 363 nusikalstamomis veikomis mažiau nei 2006 m.

Iš tirtų atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą, matyti, kad medžiagos paprastai yra sudarytos iš 5 – 7 lapų. Medžiagoje yra asmens skundas, pareiškimas ar pranešimas, pareigūno tarnybinis pranešimas, kuriame patikslinamos aplinkybės, nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą bei pranešimai prokuratūrai ir asmeniui. Kartais medžiagoje dar būna asmenų paaiškinimai. Nepradėjus ikiteisminio tyrimo, jokie proceso veiksmai negali būti atlikti. Medžiagoje galimas tik tarnybinis pranešimas ir nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą bei pranešimai prokuratūrai ir asmeniui. Medžiagos, kuriose akivaizdžiai matyti, jog nusikalstama veika nepadaryta, ar yra aplinkybių, dėl kurių baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, yra sudarytos iš 3 – 5 lapų, tai yra tarnybinio pranešimo, nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą bei pranešimų prokuratūrai ir asmeniui, dėl kurio sužalojimo surašytas skundas.

Iš tirtų medžiagų matyti, kad jos neretai sudarytos tik iš 3 lapų. Tokia medžiaga yra nepilna. Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą medžiaga negali būti iš 3 lapų, nes tokiu atveju apie atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą nepranešama asmeniui, kuris parašė skundą, pareiškimą ar pranešimą arba dėl kurio surašytas tarnybinis pranešimas. Pavyzdžiui, medžiaga 94-1-R4-719 pradėta pagal pareigūno tarnybinį pranešimą, kuriame informacija gauta iš Šilutės ligoninės priėmimo skyriaus, tačiau pareigūnui nuvykus paaškėjo, kad asmuo susižalojo ranką žaisdamas su draugo šunimi ir šiam įkandus į ranką. Dėl šio įvykio, vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. Medžiagą sudaro 3 lapai – pareigūno tarnybinis

pranešimas, nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir pranešimas prokuratūrai. Minimu atveju, asmeniui nepranešta apie atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą ir taip pažeistos jo teisės apskūsti nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

Peržiūrėjus atsisakymų pradėti ikiteisminius tyrimus medžiagas Šilutės r. PK nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2006 m. lapkričio 1 d., matyti, kad skunde, pareiškime ar pranešime patikslinus faktus gauta informacija nurodo, kad pirminiai pateikti faktai yra teisingi, tačiau baudžiamasis procesas negali būti pradėtas esant aplinkybėms, numatytoms BPK 3 straipsnyje. BPK 168 straipsnis nurodo, kad atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą galima tik tokiu atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai yra akivaizdžiai neteisingi. Būtų tikslinga BPK 168 straipsnyje numatyti ne tik tai, kad ikiteisminį tyrimą pradėti atsisakoma esant akivaizdžiai neteisingams faktams, bet ir esant aplinkybėms, numatytoms BPK 3 straipsnyje.

Patikslinus skunde, pareiškime ar pranešime nurodytas aplinkybes, matyti, kad didžioji dalis pateiktų faktų yra teisingi, tačiau procesas negali būti pradėtas dėl BPK 3 straipsnyje numatytų aplinkybių. Daugiausia ikiteisminių tyrimų atsisakoma pradėti esant BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytoms aplinkybėms. Tai atvejai, kai nepadaryta veika, turinti baudžiamojo nusikaltimo ar nusižengimo požymių, kai visai nebuvo jokio įvykio, apie kurį buvo pateikta informacija kaip apie nusikalstamą veiką. Tai skundai, pareiškimai ar pranešimai dėl pagrobtų daiktų, kuriuos vėliau savininkai atrado kitoje vietoje, pareiškimai dėl dingusių asmenų, kurie po keletos dienų grįžo namo, dėl pagrobtų dokumentų, kurie nebuvo pagrobti, o pametė patys savininkai ir pan. Taip pat tai skundai, pareiškimai ar pranešimai dėl daiktų vagysčių, kurių vertė nesiekė 1 MGL ir tokie skundai turi būti nagrinėjami administracine tvarka, arba skundai pagal pareiškimus dėl asmenų konfliktų, susijusių su turtiniais santykiais, kurie turi būti sprendžiami civilinio proceso numatyta tvarka.

Atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagose, kuriose nurodyti faktai teisingi, tačiau, vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu, priimti nutarimai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tai atvejai, kai padaryta veika turinti baudžiamojo nusikaltimo ar nusižengimo požymių, tačiau ją padarė asmuo, kuris nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus.

Daug nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priimti vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punktu. Tai atvejai, kai padaryta nusikalstama veika ir asmuo patyrė turtinę, neturtinę ar fizinę žalą, tačiau nukentėjęs asmuo atsisako rašyti pareiškimą, o nesant nukentėjusiojo skundo, ikiteisminis tyrimas nepradedamas. Tarp išnagrinėtų atvejų buvo ir tokių, kuriuose priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu. Skunduose, pareiškimuose ar pranešimuose nurodyti faktai teisingi, akivaizdžiai matyti, kad nusikalstama veika padaryta, žinomas nusikalstamą veiką padaręs asmuo, tačiau, suėjus senaties

terminui, jis negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, todėl ikiteisminis tyrimas negali būti pradėtas.

Tarp nagrinėjamų medžiagų buvo viena medžiaga, kurioje priimtas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 8 punktu, nes asmeniui jau įsiteisėjo teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo, t.y. nustatyta, kad skunde pateikti duomenys teisingi, tačiau ikiteisminis tyrimas pradėtas būti negali dėl egzistuojančios aplinkybės, kuriai esant baudžiamasis procesas negalimas.

Būtina vienodai reglamentuoti atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą ir ikiteisminio tyrimo nepradėjimą. BPK 168 straipsnis numato, jog galima „atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi”, o BPK 3 straipsnis nurodo „aplinkybes, kurioms esant baudžiamasis procesas negalimas”, t.y. ikiteisminis tyrimas nepradedamas. BPK 3 straipsnis nurodo procesinio sprendimo pagrindus, o BPK 168 straipsnis įtvirtina sprendimo priėmimo formą – nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimą. BPK 168 straipsnio 1 dalį papildžius siūlomu sakiniu „esant aiškioms šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalyje nurodytoms aplinkybėms” būtų aiškiai ir suprantamai apibrėžti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą kriterijai.

Patikslinimas pareigūnų suprantamas ne tik kaip tikslesnės informacijos gavimas, bet ir kaip informacijos patikrinimas. Tikslinant informaciją apie pagrobtus daiktus, pavyzdžiui, rankines, pinigines, telefonus, yra tiksliai nustatoma daiktų vertė, o nustačius daiktų vertę, galima priimti sprendimą pradėti ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tikslinant informaciją kitose medžiagose, pavyzdžiui, dėl asmenų sužalojimo, informacijos tikslinimas yra informacijos tikrinimas, t.y. ar asmuo buvo sumuštas, ar pats susižalojo, ar asmens dokumentas buvo pagrobtas, ar ne ir pan. Taip pat galima sakyti ir apie medžiagas, kuriose atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, nes tokie santykiai nagrinėjami Lietuvos Respublikos Civilinio proceso tvarka. Pareiškimuose nurodyti faktai nebūna akivaizdžiai neteisingi, tačiau ikiteisminis tyrimas nepradedamas, nes, patikrinus pateiktus faktus, paaiškėja, kad BK reglamentuojama veika nepadaryta.

Iš analizuotų dokumentų matyti, kad nesant BPK apibrėžtam terminui, per kurį turi būti patikslinti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką, neaišku, kokiais motyvais vadovaudamasis, įstaigos vadovas ar jo įgaliotas asmuo užrašo rezoliucijoje laikotarpio terminą, per kurį turi būti patikslinta informacija. Matyti, kad tarp nagrinėtų medžiagų rezoliucijų yra nurodytas patikslinimo laikotarpis ir 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12, ir net 25 dienos. Reiktų BPK nustatyti tikslų 3 dienų terminą, per kurį turėtų būti patikslinta informacija. Išimtiniais atvejais, informacijos patikslinimo terminas įstaigos vadovo ar jo įgalioto asmens rezoliucija galėtų būti pratęstas.

Didžiojoje dalyje medžiagų, kuriose reikalingas patikslinimas, yra BPK 168 straipsnio konstrukcijos neatitinkanti rezoliucija „patikslinti aplinkybes“. Tokią komisariato vadovo ar jo

įgaliotų asmenų rezoliucijos formuluotę galima suprasti įvairiai, net klaidingai, kadangi visiškai neaišku, kokias aplinkybes būtina patikslinti. Tik nedidelėje medžiagų dalyje buvo teisinga rezoliucija – „patikslinti pareiškimą“. Iš 168 straipsnio konstrukcijos aišku, kad rezoliucija turėtų būti tokia – „patikslinti skundą, pareiškimą ar pranešimą“. Būtų tikslinga BPK nustatyti tikslią rezoliucijos formuluotę – „patikslinti skundą, pareiškimą ar pranešimą“, t.y. rezoliucija turi būti aiškiai išreikštas sprendimas patikslinti skunde, pareiškime ar pranešime nurodytus faktus. Taip būtų panaikinta ydinga neteisėtų ir neaiškių rezoliucijų rašymo praktika.

Tyrimė apžvelgta Šilutės m. PK praktika atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą. Siūlymai grįsti tyrimo duomenimis, t.y. laikantis nuostatos, kad rezoliucija gauti patikslinimą ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą išliks. Tačiau, reikia pasakyti, kad dėl rezoliucijos teisėtumo ir pagrįstumo reikėtų plačiau diskutuoti. BPK 166 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą priima prokuroras, ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas ar jo įgaliotas asmuo ant skundo, pareiškimo ar pranešimo užrašydami rezoliuciją. Jos turinio BPK nenustato, tačiau šia rezoliucija turi būti aiškiai išreikštas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą. Diskutuotina, ar rezoliucija „atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“, ar „gauti patikslinimą“ yra teisėta ir pagrįsta. Kaip minėta, BPK 166 straipsnyje kalbama apie rezoliuciją, ja pradedamas ikiteisminis tyrimas, nurodant nusikalstamos veikos straipsnį, dalį, punktą, kad tačiau, kokį sprendimą išreiškia rezoliucija „atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“ neaišku.

Šilutės r. PK iš viso dirba 145 pareigūnai, iš jų ikiteisminio tyrimo pareigūnų įgaliojimai suteikti 125 pareigūnams. Iš jų, kaip ikiteisminio tyrimo tyrėjai, ruošiantys bylas perdavimui į prokuratūrą, tyrimą atlieka 55 pareigūnai. Ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovas bei keturi jo įgalioti skyrių vadovai turi teisę spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Skundą, pareiškimą ar pranešimą priėmęs ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas turi teisę atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus. Būtų galima suteikti ikiteisminio tyrimo pareigūnui teisę savarankiškai spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo ar atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą. Tai įpareigotų pareigūną priimti kuo tikslesnį skundą, pareiškimą ar pranešimą ir operatyviai priimti sprendimą pradėti ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Neteisėtų atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą nepadaugėtų, nes BPK numatyta, kad šių nutarimų teisėtumo kontrolę vykdo prokurorai.

IŠVADOS

Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas baudžiamajame procese užima svarbią vietą. Teisingas ikiteisminio tyrimo pradėjimo ar nepradėjimo reglamentavimas lemia sėkmingą tolesnio baudžiamąjo proceso eigą, užtikrinant pareigą atskleisti nusikalstamas veikas ir įgyvendinant baudžiamąjo proceso paskirtį.

1. BPK 168 straipsnis numato, kad atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą galima tik tada, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai, taip pat ir patikslinus, yra akivaizdžiai neteisingi. Įstatymas ne visai teisingai reglamentuoja atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą. Praktikoje dažnai būna situacijų, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai yra teisingi, tačiau yra BPK 3 straipsnyje numatytų aplinkybių, kurioms esant ikiteisminis tyrimas, kaip ir visas baudžiamasis procesas, negalimas. Būtina vienodai reglamentuoti atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą ir ikiteisminio tyrimo nepradėjimą. BPK 168 straipsnyje įtvirtinus nuorodą, kad ikiteisminis tyrimas nepradedamas esant ne tik akivaizdžiai neteisingiems faktams, bet ir esant aplinkybėms, darančioms procesą negalimu, būtų pilnai reglamentuotas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas. Siūlytina BPK 168 straipsnio 1 dalį išdėstyti šitaip: „Prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir jų patikslinimą, gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi ar yra aiškios šio kodekso 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės”.

2. Dabartinis BPK nenumato, koku būdu pareigūnai gali gauti skunde, pareiškime ar pranešime nurodomų faktų patikslinimą. Siūlytina įstatyme įtvirtinti galimybę pareigūnams, tikslinant gautą skundą, pareiškimą ar pranešimą atlikti veiksmus, numatytus operatyvinės veiklos, policijos veiklos ar kituose įstatymuose.

3. Siūlytina BPK nustatyti tikslią patikslinimo gavimo rezoliucijos formuluotę – „patikslinti skundą, pareiškimą ar pranešimą“. Tokia rezoliucija aiškiai išreikštų sprendimą patikslinti skunde, pareiškime ar pranešime nurodytus faktus.

4. BPK nenumato per kokį terminą turi būti gautas patikslinimas. Praktikoje patikslinimui gauti yra duodamas terminas nuo 3 iki 20 dienų. Siūlytina reglamentuoti patikslinimo gavimo terminą apibrėžiant jį 3 dienų laikotarpiu. Išimtiniais atvejais, patikslinimo gavimo terminas galėtų būti pratęstas iki 7 dienų.

5. Ikteisminio tyrimo pareigūnai gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tik ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jo įgalioto asmens sutikimu. Siūlytina suteikti ikiteisminio tyrimo pareigūnui teisę savarankiškai spręsti dėl ikiteisminio tyrimo atsisakymo. Pareigūnas, priimdamas skundą, pareiškimą ar pranešimą, būtų suinteresuotas kuo tiksliau išsiaiškinti faktus apie nusikalstamą veiką, taip pat būtų užtikrintas operatyvumo principas. Neteisėtų atsisakymų pradėti ikiteisminį

tyrimą nepadaugėtų, nes BPK įtvirtina prokuroro pareigą užtikrinti pareigūnų nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą teisėtumą.

6. Siūlytina BPK 168 straipsnį papildyti 5 dalimi, ją išdėstant taip: „Atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą šio straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais ir esant duomenų apie administracinį teisės pažeidimą ar kituose teisės aktuose numatytą nusižengimą, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, nutarimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, perduoda šį skundą, pareiškimą, ar pranešimą bei patikslinimą išspręsti administracinių teisės pažeidimų kodekse ar kituose teisės aktuose nustatyta tvarka.”

7. BPK 166 straipsnyje, reglamentuojančiame ikiteisminio tyrimo pradžią, nurodoma, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką arba jei prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas patys nustato nusikalstamos veikos požymius ir surašo tarnybinį pranešimą. Tuo tarpu 168 straipsnyje, apibrėžiančiame atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą nurodyta, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir patikslinimą, gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, tik tuo atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką akivaizdžiai neteisingi. Įstatyme nėra aiškiai atskirta kada ikiteisminis tyrimas pradedamas, o kada atsisakoma jį pradėti. Reiktų BPK aiškiai atriboti ikiteisminio tyrimo pradėjimą nuo atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą: ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus informaciją apie galimai padarytą nusikalstamą veiką ir nesant aplinkybių, dėl kurių procesas yra negalimas. Atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, kai pateikti faktai akivaizdžiai neteisingi arba esant aplinkybėms dėl kurių procesas yra negalimas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius, 1992.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas //Valstybės žinios. 2002, Nr.89-2741.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-148, su pakeitimais ir papildymais iki 2003 m. gegužės 1 d.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.37-1341; 2002 Nr.46.
5. Code of Criminal Procedure <http://wings.buffalo.edu/law/bclc/resource.htm> (2006-04-18).
6. Code of Criminal Procedure <http://icpo-vad.tripod.com./crimpre.html> (2006-04-18).
7. Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros raštas policijos generaliniam komisarui 2003-09-18. Nr. 8-2-1919 (01).
8. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu patvirtintos „Rekomendacijos dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant“ // Valstybės žinios. 2004, Nr.33-1094.
9. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymu patvirtintos „Rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų tyrimo paskirstymo ikiteisminio tyrimo įstaigoms“// Valstybės žinios. 2003, Nr.39-1805.
10. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymu patvirtintos „Rekomendacijos dėl naujojo baudžiamojo proceso kodekso 169 ir 171 straipsnių taikymo“// Valstybės žinios. 2003, Nr.39-1805.
11. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymu patvirtintos „Rekomendacijos dėl ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.39-1807.
12. Lietuvos policijos Generalinio komisaro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-618 patvirtintos nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą registravimo ir saugojimo taisyklės // www.policija.lt/teis_aktai/1508.htm (2006-04-18).
13. Lietuvos policijos Generalinio komisaro 2005 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 5-V-766 patvirtinti Policijos registruojamų įvykių registro nuostatai // www.policija.lt/teis_aktai/3404.htm(2006-04-18).
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 26 d. konsultacija „Dėl BPK 63, 168, 214, 217 straipsnių taikymo“// Teismų praktika. Vilnius. 2005. Nr.21.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. Byla Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05 // <http://www.lrkt.lt/dokumentai/> (2006-04-18).
16. Žmogaus teisės: Jungtinių tautų dokumentai. Vilnius. 2002.

17. Ancelis P. Nukentėjusiojo teisinė padėtis pasikeitus baudžiamiesiems įstatymams // Jurisprudencija. 2003. T.49 (41).
18. Ancelis P., Grigolavičienė G. Ikiteisminis tyrimas po naujos redakcijos teisinės sistemos reformos metmenų patvirtinimo // Jurisprudencija. 2004.T.63 (55).
19. Andrejev J. Ikiteisminio tyrimo pradžia kitų valstybių baudžiamojo proceso teisėje //Teisinės minties šventė. Vilnius: LTU, 2004.
20. Ažubalytė R., Ancelis P., Burda R. Teisinės rekomendacijos ikiteisminio tyrimo pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais// http://www.vrm.lt/uploads/media/Teisines_rekomendacijos_01.doc (2006-04-18).
21. Ažubalytė R. Baudžiamosios bylos nekėlimo institutas: procesinis reglamentavimas ir taikymo problemos // Jurisprudencija. 1999. T.12 (4).
22. Ažubalytė R. Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nuteisimo galimybė ir viešasis interesas // Jurisprudencija. 2003. T. 38 (30).
23. Beržinskas A. Apskundimas ikiteisminio tyrimo metu //Teisinės minties šventė. Vilnius: LTU, 2005.
24. Burda R. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas: dabartis ir perspektyvos // Jurisprudencija. 2003. T. 49 (41).
25. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Spindulys,1993.
26. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
27. Elliott C., Vernon C. French legal system, G.Britain, 2000.
28. Goda G., Kazlauskas M, Kuconis P. // Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
29. Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. ir kiti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso komentaras I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius: teisinės informacijos centras, 2003.
30. Goda G., Kuconis Pr. Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija // Justitia. 1997, Nr.4.
31. Goda G. Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai. Vilnius: Saulužė, 1997.
32. Mišeikis Ž. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija // Jurisprudencija. 2005. T. 67 (59). P52.
33. Panomariovas A. Ikiteisminio tyrimo formos Prancūzijos Respublikoje // Jurisprudencija. 2003, T. 49 (41).
34. Ponomariovas A. Ikiteisminio tyrimo procesinės kontrolės teoriniai diskusiniai aspektai // Jurisprudencija. 2004. T.59 (51).
35. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001.
36. Kazlauskas M. Atsisakymas iškelti baudžiamąją bylą // Socialistinė teisė. 1980, Nr. 2.
37. Kazlauskas M., Goda G. Naujo baudžiamojo proceso kodekso projektas: kūrimo prielaidos, struktūra, naujovės // Teisės problemos. 1999, Nr.3.

38. Kukaitis V. Ikiteisminio tyrimo teisėjo procesinė padėtis užsienio ir Lietuvos baudžiamajame procese // Teisė. Vilnius, 2006.
39. Sakalauskas G. Susitaikymo institutas Vokietijos jaunimo baudžiamojoje teisėje // Teisės problemos. 1998. Nr. 1.
40. Tiberg H., Sterzel F., Cronkult P. Swedish law. A survey. Stockholm, 1994.
41. Poįstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių ikiteisminį tyrimą sąvadas. Vilnius. 2005, Nr.3.
42. Гуценко К. Ф., Головки Л.В., Филимонов Б.А. Уголовный процесс западных государств. Москва, 2001.
43. Григорьев В. И., Победкин А.В., Яшин В. Н. Уголовный процесс учебник. Москва, 2005.
44. Власова Н.А. Досудебное производство в уголовном процессе. Москва, 2000.
45. Вандышев В. В. Уголовный процесс. Санкт-Петербург, 2003.

ATSISAKYMAS PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ SANTRAUKA

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam baudžiamojo proceso kodeksui, įsigaliojo nauja ikiteisminio tyrimo pradėjimo tvarka. Ikiteisminis tyrimas pradedamas, paaiškėjus nusikalstamos veikos požymiams, tačiau ikiteisminis tyrimas nėra pradedamas visais atvejais. Įstatymo 168 straipsnyje reglamentuojamas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas. Nustatyta, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir jų patikslinimą, gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi.

Šio darbo tikslas – atlikti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą instituto teisinio reglamentavimo ir praktinio darbo analizę, supažindinti su šį baudžiamojo proceso institutą reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis, įvertinti, kaip atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą užsienio valstybėse bei pasirinktoje Lietuvos teisėsaugos institucijoje.

Darbe nagrinėjamas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas, pateikiama atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą samprata, atskirai išanalizuotos sąlygos, leidžiančios atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą bendra tvarka ir gavus patikslinimą. Aptarta „patikslinimo sąvoka“, jo pateikimo būdai, subjektai, priimančys sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą teisėtumo kontrolė, pristatyta užsienio šalių praktika atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą. Darbe atliktas empirinis tyrimas. Išanalizuota atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą praktika Šilutės rajono policijos komisariatare nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2007 m. sausio 1 d., pateikti pasiūlymai ir išvados tobulinant atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą.

Darbe naudotasi Tarptautiniais ir Lietuvos Respublikos, taip pat užsienio valstybių teisės aktais, Lietuvos ir užsienio baudžiamojo proceso ir baudžiamosios teisės literatūra, Šilutės rajono policijos komisariato medžiagomis, kuriose atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą.

Tinkamas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą reglamentavimas leidžia užtikrinti baudžiamojo proceso paskirtį, ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas.

REFUSAL TO INITIATE A PRELIMINARY INVESTIGATION SUMMARY

After a new Penal Procedure Code has been enforced, 1 May 2003, a new order of an initiation of a preliminary investigation has become into a force. Preliminary investigation is initiated when a criminal act is discovered, but it is not initiated in all cases. The institution of a refusal to initiate a preliminary investigation is regulated in the article 168 of Penal Procedure Code of the Republic of Lithuania. It is determined that a prosecutor or prosecuting authority, after receiving a complaint, an application or a report and in certain cases their specification, may refuse to initiate a preliminary investigation only in cases when a complaint, an application or a report contains obviously false information about the criminal act.

The aim of this study is to carry out the analysis of the institution legal regulating a refusal to initiate a preliminary investigation, to do a practical analysis, to introduce to legal deeds, regulating this penal procedure institution, to evaluate the experience of foreign countries and of a certain law institution in Lithuania in this field.

This study examines the institution of a refusal to initiate a preliminary investigation, conceptions of a preliminary investigation; conditions, permitting to refuse to initiate a preliminary investigation in common order and after receiving a specification, are analysed separately. “Conception of a specification” and its submission, subjects, who make a decision to refuse to initiate a preliminary investigation, the experience of foreign countries to initiate a preliminary investigation are presented as well. The study contains an empirical inquiry. It contains the experience of Šilutė Police station in refusing to initiate a preliminary investigation under the period 1 May 2003 – 1 February 2007, suggestions and conclusions, improving the institution of a refusal to initiate a preliminary investigation are presented as well.

International and the Republic of Lithuania, foreign countries deeds, Lithuanian and foreign countries penal procedure and criminal law literature, Šilutė Police station material, where is refused to initiate a preliminary investigation, allows to ensure the purpose of penal process, defending human and civil rights and freedom, social and state interests, quickly, exhaustively reveal criminal acts and use law properly, that a person, committed a criminal, would be punished in just way and no one not guilty would be punished.